EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Asia: KAA 2/2019 vp: Kansalaisaloite: Raiskauksen määritelmä suostumusperustaiseksi

Yleistä

Käsiteltävänä oleva kansalaisaloite sisältää lakiehdotuksen raiskausrikoksen tunnusmerkistön muuttamiksesi suostumisperusteiseksi. Aloitteessa esitetään muutoksia myös nykyisten raiskaussäännösten syyksiluettavuusvaatimuksiin. Lisäksi aloitteen sisältyy ehdotuksia, jotka toisivat muutoksia myös muiden RL 20 luvun rikosten soveltamisalaan.

Rikoslain 20 lukuun on viimeisen 20 vuoden kuluessa tehty lukuisia muutoksia, joiden seurauksena luvun systematiikka ja rakenne ovat käyneet epäselviksi. Myös eduskunta on kantanut huolta pistemäisiin uudistuksiin sisältyvistä oikeusturvariskeistä. Valiokunta on käytännössään korostanut tarvetta seksuaalirikossäännösten kokonaisuudistuksen toteuttamiseen (LaVM 37/2010 vp, LaVM 43/2010 vp, LaVM 4/2014 vp ja LaVM 24/2018 vp). Eduskunta onkin HE:n 212/2018 vp käsittelyn yhteydessä lakivaliokunnan ehdotuksesta (LaVM 24/2018 vp, s. 22–23 ja 38) hyväksynyt lausuman (EV 305/2018 vp, s. 1), jossa edellytetään rikos- lain 20 luvun kokonaisuudistusta. Oikeusministeriössä on keväällä 2019 käynnistetty rikoslain 20 luvun kokonaisuudistusta valmisteleva hanke.

Aloite sisältää merkittäviä muutoksia nykyisen sääntelyn systematiikkaan ja kriminalisointien alaan, ja vaatii osakseen perusteellisen käsittelyn, johon tässä lausunnossa ei ole mahdollisuuksia. Kantani on, että kansalaisaloite ja siinä esitetyt lainsäädäntöehdotukset ja niiden perustelut tulee ottaa käsittelyyn oikeusministeriön asettaman työryhmän työssä ja tavalla, joka on linjassa sekä Suomea koskevien kansainvälisten velvoitteiden, valtiosääntöoikeudellisten reunaehtojen sekä rikoslainsäädännössä noudatettujen kansallisten traditioiden ja oikeusperiaatteiden kanssa.

Käsitykseni niin ikään on, että tehtävien ratkaisujen tueksi asiaa valmistelevilla tulisi olla käytössään mahdollisimman tarkka ja ajanmukainen rikollisuustilanteesta ja oikeuskäytännöstä sekä näissä tapahtuneista muutoksista. Tuollainen selvitys on par'aikaa käynnissä Kriminologian ja oikeuspolitiikan laitoksella lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta. Tämän lausunnon liitteisiin 1 ja 2 on koottu viimeisimmät myös muita seksuaalirikoksia koskevat perustiedot rikollisuusmuutoksista ja rangaistuskäytännöstä.

Rikollisuuskuvaus (liite 2)

Rikollisuuskuvaus perustuu Kriminologian ja oikeuspolitiikan laitoksen Rikollisuustilanne 2018 katsaukseen (toim. Petri Danielsson). Ydinviestinä on, että kokonaisrikollisuutta mittaavissa haastattelututkimuksissa raiskausrikosten määrä on pysynyt melko vakaana, joskin tilastoidussa rikollisuudessa on kontrollimuutosten seurauksen nähtävissä selvää kasvua. (Ks. liite 2).

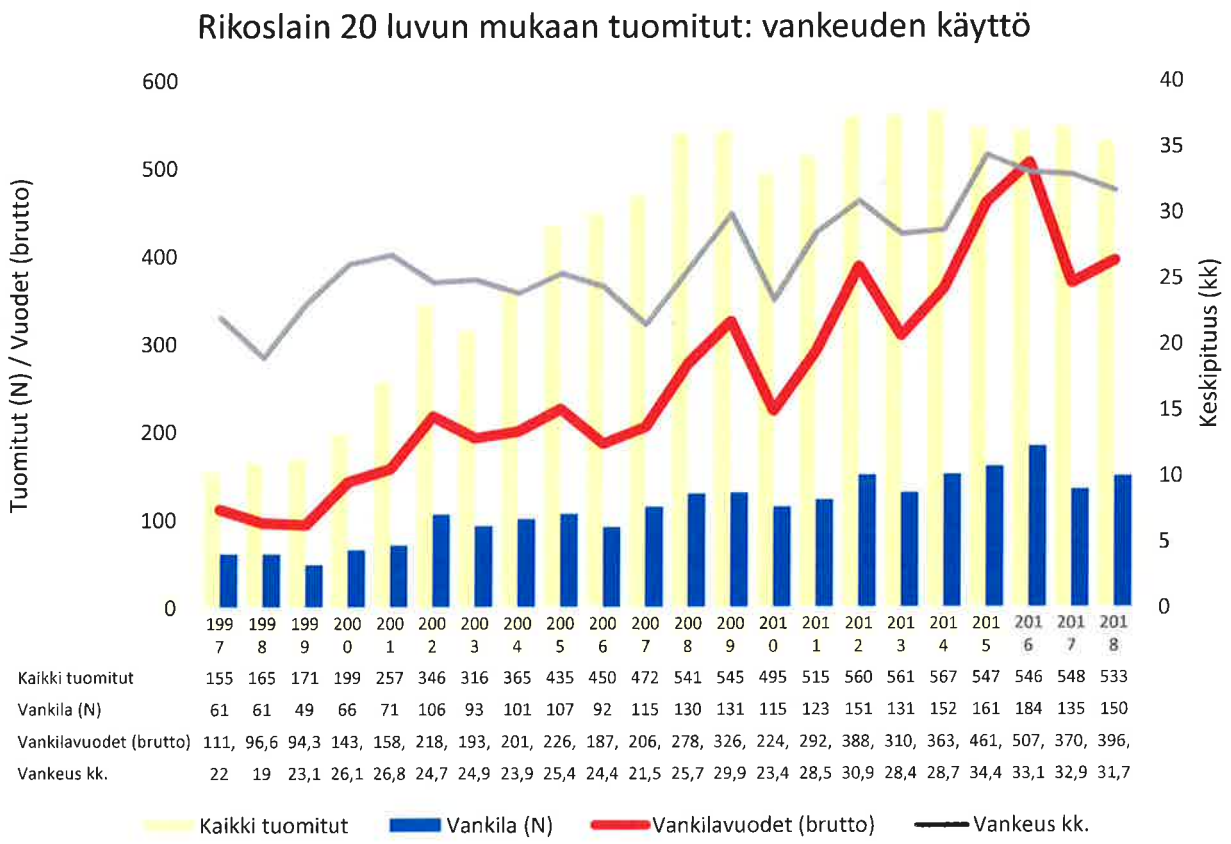
Rangaistustiedot (liite 1)

Rangaistuskäytäntöä koskevat tiedot perustuvat Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin Seuraamusjärjestelmä 2017 katsaukseen (toim. Hannu Niemi) sekä tätä lausuntoa varten kerättyyn suppeaan historialliseen sarjaan RL 20 luvun rikoksista tuomituista rangaistuksista.

Kokonaiskuva RL 20 luvun nojalla tuomituista 1997-2018

Rangaistuskäytännön muutosten seuraamisen haasteena ovat tunnusmerkistöjen muutokset sekä lakiin eri vaiheissa tehdyt rangaistavuuden laajennukset. Näin on käynyt vuosina 1999, 2011 ja 2014. Kun tunnusmerkistöjen soveltamisalaa on eri vaiheissa laajennettu, eivät tuomittavat tapaukset enää ole törkeysasteeltaan samoja. Eri vuosia koskevat rangaistustiedot ei siten välttämättä ole keskenään vertailukelpoisia.

Luotettavin kokonaiskuva saadaan, kun lasketaan kaikki tapaukset (ja tunnusmerkistöt) yhteen. Kuvioon on kerätty perustiedot vuosina 1997-2018 RL 20 luvun säännösten nojalla tuomituista. Mukaan on otettu tuomittujen kokonaismäärä, ehdottomaan vankeuteen tuomittujen lukumäärä, ehdottoman vankeuden keskipituus sekä vuosittain tuomittujen vankilavuosien kokonaismäärä (ns. bruttovuodet). Tuo luku saadaan kun vankilarangaistusten lukumäärä kerrotaan tuomion pituudelle.

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Kaikki tuomitut	155	165	171	199	257	346	316	365	435	450	472	541	545	495	515	560	561	567	547	546	548	533
Vankila (N)	61	61	49	66	71	106	93	101	107	92	115	130	131	115	123	151	131	152	161	184	135	150
Vankilavuodet (brutto)	111,	96,6	94,3	143,	158,	218,	193,	201,	226,	187,	206,	278,	326,	224,	292,	388,	310,	363,	461,	507,	370,	396,
Vankeus kk.	22	19	23,1	26,1	26,8	24,7	24,9	23,9	25,4	24,4	21,5	25,7	29,9	23,4	28,5	30,9	28,4	28,7	34,4	33,1	32,9	31,7

Kuvio 1. RL 20 luvun nojalla langetetut vankeusrangaistukset 1997-2018

RL 20 luvun rikoksista tuomittujen määrä kohosi vuosina 1997-2007 lähes nelinkertaiseksi (150-550). Vankilaan tuomittujen tapausten määrä vuorostaan kaksinkertaistui. Sittemmin tuomittujen

tapausten määrät ovat pysytelleet samalla tasolla mutta vankilaan tuomittujen määrä on jonkin verran noussut.

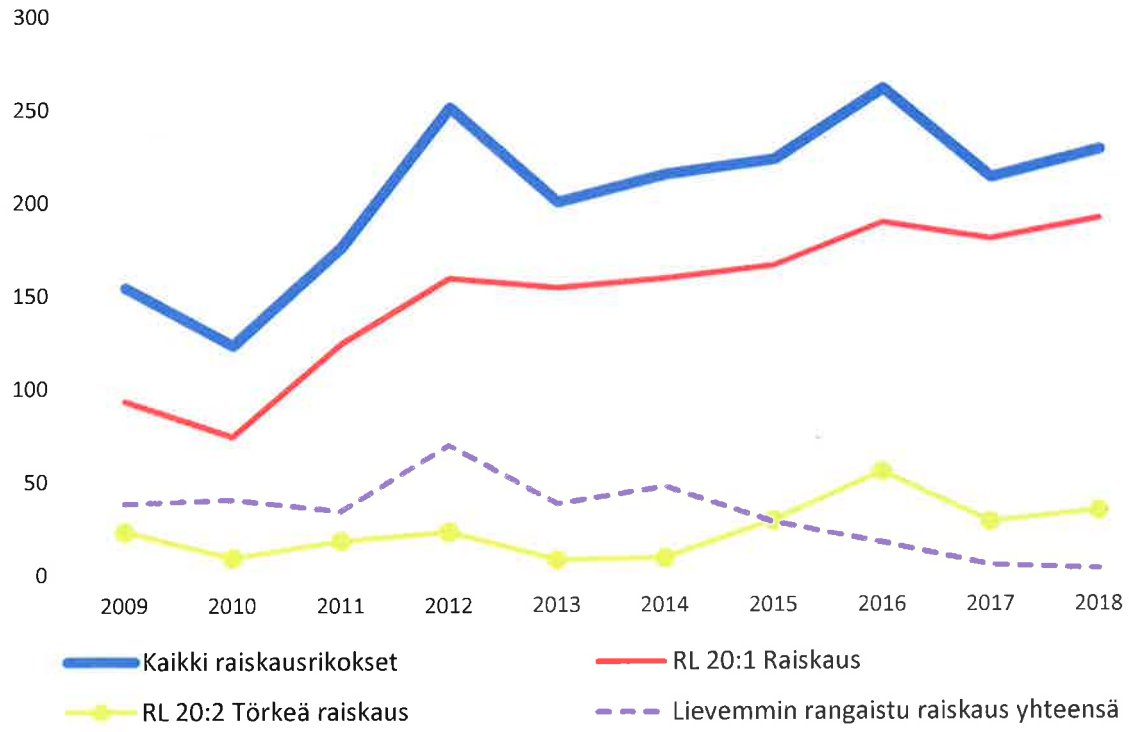
Keskirangaistukset kohosivat noin puolella vuodella vuoden 1999 uudistuksen jälkeen, pysyttelivät sen jälkeen samalla tasolla lähes 10 vuotta, mutta kääntyivät uuteen nousuun 2010 luvulla. Nousua 1990-luvun lopun tilanteesta (n. 20 kk) on noin 50 % (runsaat 30 kk).

Keskirangaistusten kohoamisen ja vankilaan tuomittujen lukumääräisen kasvun seurauksen tuomittujen vankilavuosien kokonaismäärä viisinkertaistui 1990-luvun lopun tasosta (100 vuotta) vuoteen 2016 mennessä (500 vuotta). Vuosina 2017-2018 luvut taas laskivat 400 vuoden vaiheille (lähinnä lukumäärämuutosten seurauksena).

Kokonaiskuva kertoo kontrollin kiristymisestä eri tasoilla. Samaan suuntaan viittaavat myös tiedot viranomaistoimenpiteiden kohteeksi joutuneiden tapausten prosenttiosuuden kasvusta (ks. liite 2 s.75-76).

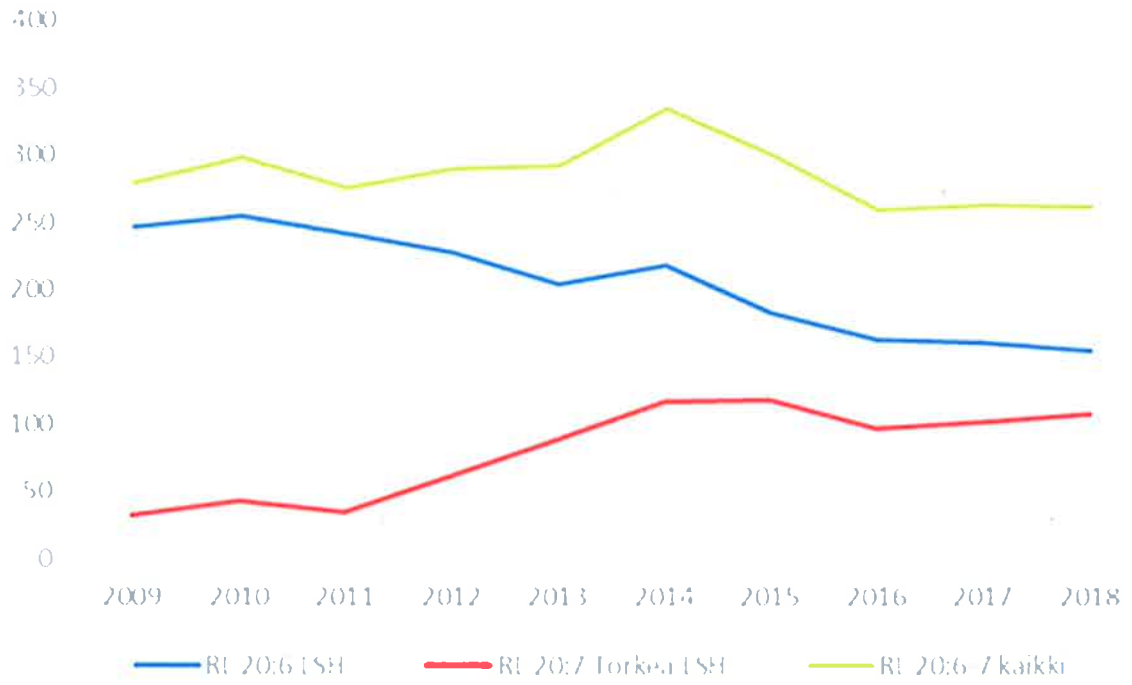
Tunnusmerkistökohtaisia muutoksia

Liitteessä 1 on eritelty lähemmin lyhemmän aikavälin (tunnusmerkistökohtaisia muutoksia. Keskeisiä havaintoja ovat raiskauksina tuomittujen tapausten kaksinkertaistuminen vuoden 2011 uudistuksen seurauksena (ns. sammuneen makaaminen), törkeänä raiskauksena tuomittujen määrä kasvu vuoden 2014 uudistuksen seurauksena (alle 18 vuotiaaseen kohdistuneen rikoksen määrittäminen törkeäksi) sekä lievemmin rangaistavan tekomuodon soveltamisalan kaventuminen ja lopulta lakkaaminen vuodesta 2012 alkaen.

Kuvio 2. RL 20 luvun raiskaussäännösten nojalla tuomitut vuosina 2009-2018

Tätäkin merkittävämpi muutos on havaittavissa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien säännösten soveltamisessa, jossa törkeän tunnusmerkistön soveltamisosuus on kasvanut runsaasta 10 %:stä noin 40 %:iin. (ks. myös liite 1).

Kuvio 3. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitut vuosina 2009 – 2018 (päärikosperuste; pl. yritykset)

Liitteen 1 taulukoista ilmenevät myös tiedot eri tunnusmerkistöjen nojalla langettavista nykyisistä keskirangaistuksista.

Helsingissä 2.12.2019

Tapio Lappi-Seppälä

Rikosoikeuden ja kriminologian professori
Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan Instituutti

Liite 1.

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 32/2018

SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ 2017

KONTROLLIJÄRJESTELMÄ TILASTOJEN JA TUTKIMUSTEN VALOSSA

HANNU NIEMI (TOIM.)

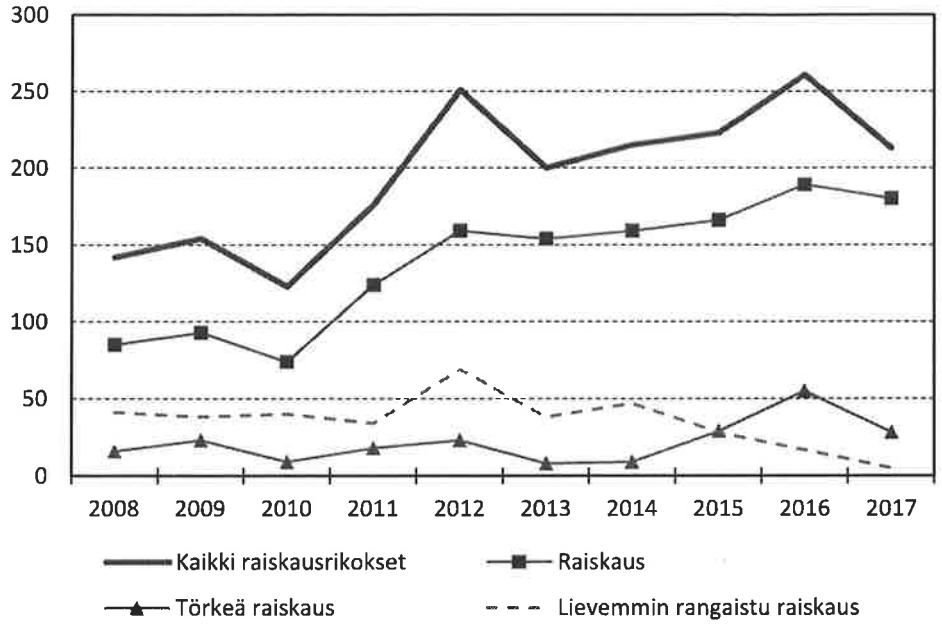
Lievästä pahoinpitelystä tuomittuja (päärikos) oli noin 750 vuonna 2017. Tästä rikoksesta voi seurata vain sakkoa (keskiluku 18 päiväsakkoa). Noin puolet (48 %) lievien pahoinpitelyjen rangaistuksista määrättiin rangaistusmääräysmenettelyssä vuonna 2017.

Seksuaalirikokset

Raiskausrikoksista 85 prosenttia tuomittiin raiskausta koskevan perussäännöksen nojalla vuonna 2017. Törkeiden tekomuotojen osuus oli 13 prosenttia (21 % vuonna 2016 ja 4 % vuonna 2014). Sukupuoliyhteyteen pakottamista koskeva lainkohta kumottiin 1.9.2014 voimaan tulleella lainmuutoksella. Vähemmän vakavat raiskaukset voidaan kuitenkin rangaista raiskauksen perustunnusmerkistöä lievemmän asteikon nojalla (RL 20:1 § 3. mom.). Tämän lievemmän säännöksen nojalla on tuomittu vuosina 2015–2017 vain muutama henkilö (2 vuonna 2017), kun pakottamisesta sukupuoliyhteyteen päärikoksena tuomittiin 33 henkilöä vuonna 2014. Sen ohella tuomittiin vielä 4 henkilöä (1,2 % tuomituista) pakottamisesta sukupuoliyhteyteen koskevan, nyt jo kumotun säännöksen nojalla vuonna 2017, koska rikokset on tehty vanhan lain aikana.

Samalla uudistuksessa törkeän raiskauksen tunnusmerkistöä laajennettiin niin, että alle 18-vuotiaaseen uhriin kohdistuneita raiskauksia voidaan pitää törkeinä raiskauksina, jos teko kokonaisuutena arvostellen katsotaan törkeäksi. Lainmuutos näyttäisi lisänneen törkeiden raiskauksien määrää, kun tuomittuja oli vuonna 2017 yhteensä 25 (45 vuonna 2016 ja 22 vuonna 2015) ja vuonna 2014 vain 6 tuomittua (ks. kuvio 4).

Raiskauksesta tuomittujen kokonaismäärä on lisääntynyt noin 150 tuomitusta 200–250 tuomittuun viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana. Erityisesti perustunnusmerkistön mukaiset teot ovat lisääntyneet ja vähemmän vakavista raiskauksista annetaan nykyisin hyvin harvoin tuomioita.

Kuvio 4 Raiskausrikoksista tuomitut vuosina 2008–2017 (kaikki syyksi luetut rikokset) Lähde: Tilastokeskus

Taulukko 3 Rangaistuksen määrääminen raiskausrikoksista ja lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä 2017 (RL 20:1–2, 6–7)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Raiskaus	Y	N	-	71	-	31	102	-	16,6	22,9
RL 20:1		%		*70,0*		*30,0*	*100*			-
	K	N	-	85	-	55	140	-	16,7	25,4
		%		60,7		39,3	*100*			-
Törkeä raiskaus	Y	N	-	-	-	6	6	-	-	35,0
RL 20:2		%		-		*100,0*	*100*			-
	K	N	-	1	-	24	25	-	24,0	50,4
		%		*4,0*		*96,0*	*100*			-
Lapsen seksuaali-	Y	N	3	88	-	3	93	57	7,7	18,3
nen hyväksikäyttö		%	*2,2*	*94,6*	-	*2,2*	*100*			-
RL 20:6	K	N	3	131	-	6	140	57	8,4	16,8
		%	*2,1*	*93,6*	-	*4,3*	*100*			-
Lapsen törkeä	Y	N	-	37	-	13	50	-	18,8	24,7
seksuaalinen		%		*74,0*		*26,0*	*100*			-
hyväksikäyttö	K	N	-	52	-	47	99	-	19,3	36,0
RL 20:7		%		*52,5*		*47,5*	*100*			-

Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos Lähde: Tilastokeskus

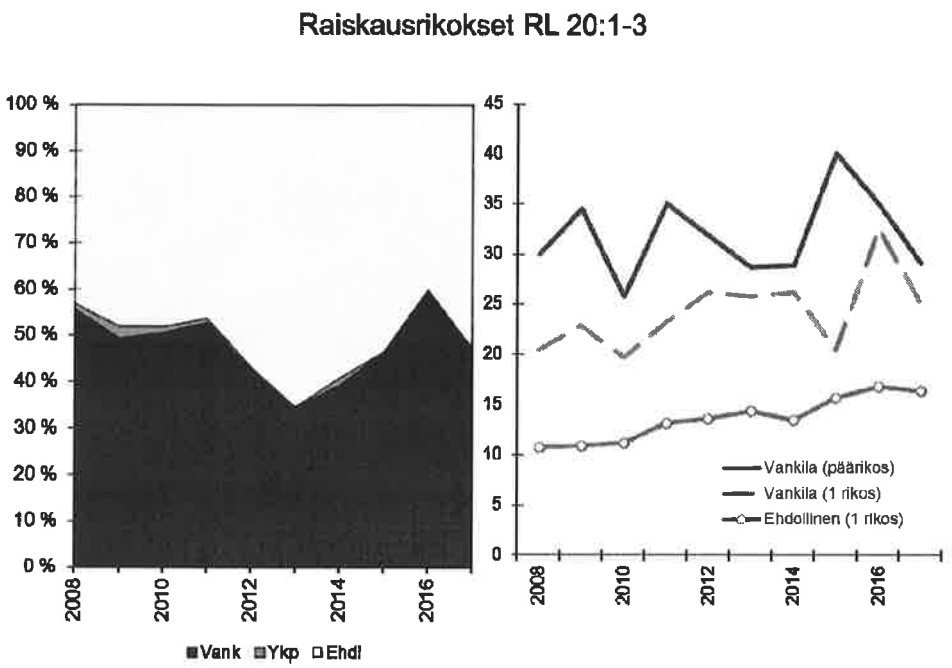
Raiskauksia (pl. yritykset) tuomittiin päärikoksena kaikkiaan 140 henkilöä (syyksi luettuja rikoksia yhteensä 252) vuonna 2017. Selvästi alle puolet (39 %) tuomittiin ehdottomaan vankeuteen. Raiskauksen keskirangaistus oli hieman alle 2 vuotta. *Törkeästä raiskauksesta* määrättiin 25 vankeusran-

gaistusta, joista kaikki yhtä lukuun ottamatta ehdottomina. Ehdottomien vankilarangaistusten keskirangaistus oli noin 4 vuotta (K).

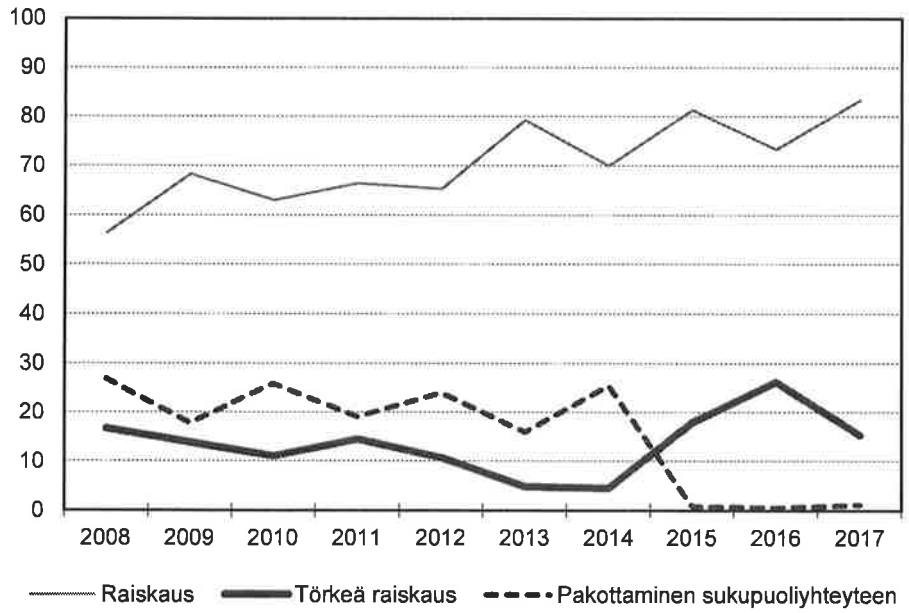
Tuomittujen raiskausrikosten määrä on lähes kaksinkertaistunut vuosina 2012–2017 vuoteen 2010 verrattuna. Tähän muutokseen on vaikuttanut 1.6.2011 voimaan tullut lainmuutos, jonka mukaan raiskaussäännöstä sovelletaan myös tekoihin, joissa uhri ei päihtymyksensä vuoksi kykene puolustamaan itseään (RL 20:1.2). Tällaiset teot rangaistiin ennen lain muutosta raiskausta lievemmän tunnusmerkistön mukaisena seksuaalisena hyväksikäyttönä ja näiden rikosten määrä onkin vastaavasti vähentynyt, mikä raiskausrikoksia käsitelleessä selvityksessä osattiin ennakoida (ks. OPTL 2012). Raiskausrikoksista tuomittujen ehdottomien vankeustuomioiden osuuden lasku vuonna 2012 (ks. kuvio 3) näyttäisi olevan myös yhteydessä tähän lainmuutokseen. Sukupuoliyhteyteen pakottamista koskevan lainkohdan poistaminen sekä törkeän rangaistuksen kriminalisoinnin laajentaminen vuonna 2014 näyttäisivät puolestaan vaikuttaneen päinvastaiseen suuntaan eli ehdottomien vankeustuomioiden osuuden palautumiseen noin 60 prosentin tasolle. Raiskausrikosten soveltamisalan ja sisällön muutosten (vuosien 2011 ja 2014 muutokset) vuoksi vuosien 2011–2017 tuomiot eivät siten ole kaikilta osin vertailukelpoisia edeltäviin vuosiin verrattuna.

Seksuaalirikoksiin kohdistuva rikosoikeudellinen kontrolli on kokonaisuudessaan selvästi kiristynyt rikosten syyteoikeutta ja tunnusmerkistöjen sisältöä koskevien laajennusten sekä tuomittujen rangaistusten tason kohoamisen seurauksena. Tämä näkyy yksinkertaisimmin rikoksista tuomittujen vankilavuosien määrän kasvuna. Kun raiskausrikoksista vielä vuonna 1999 tuomittiin vankeutta yhteensä noin 40 vuotta, oli tuomittujen vankilavuosien määrä vuonna 2016 kohonnut yli 300:aan laskien kuitenkin 217 vuoteen vuonna 2017. Kaikista rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksista (ml. lapsiin kohdistuvat rikokset) tuomittiin 2000-luvun puolen välin vaiheilla noin 200 vankilavuotta ja 370 vankilavuotta vuonna 2017 (vuonna 2016 runsaat 500).

Yksittäisten rikostyyppien rangaistuskäytännössä tapahtuneiden pidemmän aikavälin muutosten tarkempaa arviointia kuitenkin vaikeuttavat rikoslakeihin tehdyt muutokset, joilla rikosten tunnusmerkistöjen alaa ja keskinäisiä suhteita on muutettu.

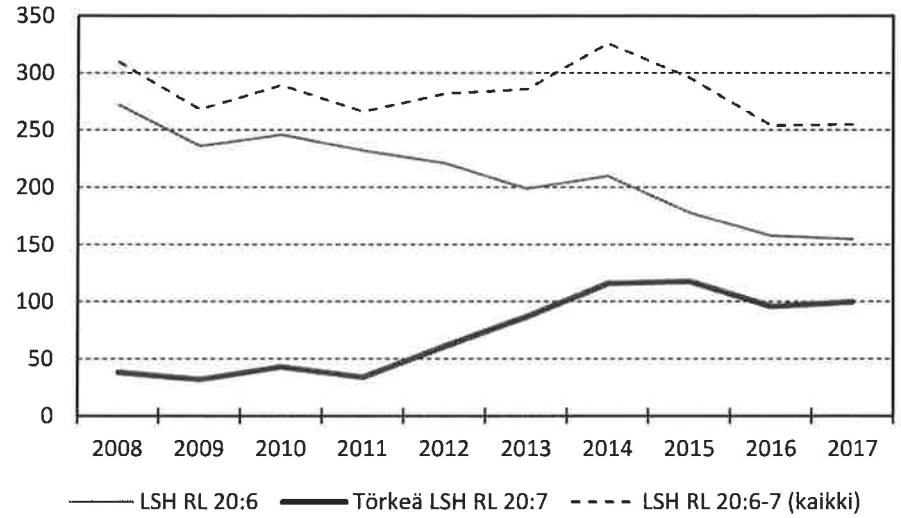
Kuvio 5 Rangaistuksen määrääminen raiskausrikoksista (RL 20:1–3) vuosina 2008–2017. 1.9.2014 alkaen RL 20:1–2. Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 6 Raiskausrikoksista (RL 20:1–3) päärikoksena tuomittujen osuudet vuosina 2008–2017. 1.9.2014 alkaen sukupuoliyhteyteen pakottamisen sijasta RL 21:1§3 mom. mukainen "vähemmän vakava" raiskaus. Lähde: Tilastokeskus

Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 21:6–7; pl. yritykset) tuomittiin päärikoksena kaikkiaan 255 henkilöä (syyksi luettuja rikoksia yhteensä 416) vuonna 2017. Rikosten määrä on vähentynyt erityisesti parina viime vuotena edeltäviin vuosiin verrattuna. Vähennys koskee erityisesti rikoksen perus-

muotoa. Sen sijaan törkeiden hyväksikäyttöjen määrä on kasvanut selvästi vuoden 2011 jälkeen (kuvio 7). Muutos johtuu vuonna 2011 toteutetusta lainmuutoksesta, missä sukupuoliyhteys 16 vuotta nuoremman lapsen kanssa sekä uhrin vanhemman tai vanhempaan rinnastettavan ja samassa taloudessa asuvan suorittama 18 vuotta nuorempaan lapseen kohdistama rikos säädettiin oletusarvoisesti törkeäksi hyväksikäytöksi.

Kuvio 7 Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitut vuosina 2008–2017 (päärikosperuste; pl. yritykset). Lähde: Tilastokeskus

Lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön (RL 20:6) syyllistyneistä valtaosa (94 %) tuomitaan ehdolliseen vankeuteen. Yksittäisrikoksen keskirangaistus oli 7,7 kuukautta ja yhteisen rangaistuksen 8,4 kuukautta vuonna 2017 (ks. edellä taulukko 3).

Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:7) tuomittiin 99 vankeusrangaistusta, joista 48 prosenttia oli ehdottomia. Ehdottomien vankilarangaistusten keskirangaistus oli noin 3 vuotta (K). Vuoden 2011 lainmuutoksen jälkeen ehdollisten vankeustuomioiden osuus on noussut jo puoleen muutosta edeltävältä noin viidenneksen osuuden tai sen alle vallinneelta tasolta.

Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö

Varkausrikokset. Valtaosa kaikista rangaistukseen johtaneista varkausrikoksista on näpistyksiä (85 % päärikoksista ja 75 % kaikista syyksi luetuista rikoksista vuonna 2017). Näpistyksistä puolet (50 %) käsiteltiin rangaistusmääräysmenettelyssä vuonna 2017. Oikeudessa tuomituista varkausrikoksista yli puolet (60 % vuonna 2017) tuomitaan näpistyksinä. Oikeudes-

liite 2.

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 36/2019

RIKOLLISUUSTILANNE 2018

RIKOLLISUUSKEHITYS TILASTOJEN JA TUTKIMUSTEN VALOSSA

PETRI DANIELSSON (TOIM.)

4 Seksuaalirikokset

Hannu Niemi & Monica Fagerlund

Tiivistelmä

- Valtaosa seksuaalirikoksista on piilorikollisuutta. Kokonaisrikollisuutta mittaavien haastattelututkimusten perusteella raiskausrikosten määrä on pysynyt melko vakaana.
- Poliisin tietoon tulleet raiskaukset ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 1 393 raiskausta. Määrä on kasvanut noin kaksinkertaiseksi 10 vuodessa.
- Lähes kaikki poliisin tietoon tulleiden raiskausten uhrit ovat naisia. He ovat yleensä nuoria. Sekä tekijöistä että uhreista vähintään kolmannes oli teon aikana alkoholin vaikutuksen alaisena. Noin 25–30 prosenttia rikokseen syyllistyneistä oli ulkomaan kansalaisia.
- Raiskauksista epäillyt eivät edusta satunnaisesti eri väestöryhmiä, heidän sosiaalinen asemansa on keskimääräistä selvästi alhaisempi.
- Poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisen 10 vuoden aikana. Vuosina 2011–2013 rikosten määrä nousi huomattavasti edellisistä vuosista, mutta nousun taustalla ovat ainakin osittain vuosia sitten tapahtuneista perheensisäisistä ja muista hyväksikäyttösarjoista tehdyt ilmoitukset. Vuosina 2014–2017 näiden rikosten määrä väheni edellisistä vuosista, kääntyen jälleen nousuun 2018.
- Poliisin tietoon tulleiden hyväksikäyttöjen määrän lisääntyminen johtunee ilmoitusalttiuden kasvusta ja viranomaiskontrollin tehostumisesta.
- Yhä nuorempien lasten tavoitettavuus internetin ja sosiaalisen median sovellusten kautta on lisännyt rikoksentekomahdollisuuksia lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaalirikollisuudessa.
- Lasten seksuaalisen hyväksikäytön määrä kokonaisuudessaan on lapsiuhritutkimusten perusteella vähentynyt verrattaessa vuosien 1990, 2008, 2013 ja 2014 kyselytuloksia.
- Insestitapaukset ovat lapsiuhritutkimusten perusteella harvinaisia. Tytöistä 0,1 prosenttia vuonna 2013 ja 0,3 prosenttia vuonna 2008 kertoi perheensisäisestä insestistä.
- Uutena kriminalisointina lakiin tuli seksuaalinen ahdistelu 1.9.2014. Poliisi kirjasi 512 seksuaalista ahdistelua vuonna 2018.

4.1 Raiskaus

Raiskausrikoksista säädetään rikoslain seksuaalirikoksia koskevassa 20 luvussa. Rikokset olivat aiemmin rikoslain yleisen lainkirjoitustavan mukaan porrastettu kolmeen tekomuotoon, jotka olivat raiskaus (1 §), törkeä raiskaus (2 §) ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen (3 §). Seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön uudistamisen yhteydessä pakottamista sukupuoliyhteyteen koskeva lainkohta kuitenkin kumottiin ja vähemmän vakavat teot rangaistaan nykyisin raiskauksena, kuitenkin raiskauksen perustunnusmerkistöä lievemmän asteikon mukaan (RL 20:1 § 3. mom.). Samalla törkeän raiskauksen tunnusmerkistöä laajennettiin niin, että alle 18 vuoden ikäiseen uhriin kohdistuvia tekoja voidaan pitää törkeinä raiskauksina, jos teko kokonaisuutena arvostellen katsotaan törkeäksi (uusi 2 §). Uudet säännökset tulivat voimaan syyskuun alussa 2014.

4.1.1 Tietolähteet

Viranomaisten tietoon tulleita rikoksia kuvaavista tilastoista tärkein rikollisuustilanteen kuvaamisen kannalta on poliisitilasto, mutta lisäksi seuraamusjärjestelmän myöhemmät vaiheet (syyttäjä- ja tuomioistuinvaihe) tuottavat toimintaansa perustuvia tilastoja. Myös henkirikollisuuden seurantajärjestelmä nojautuu viranomaisten tietoon tulleisiin tapauksiin, joskin se eroaa muista virallistilastoista, koska se on tutkimusta varten suunniteltu. Kaikista viranomaistilastoista puuttuvat tapahtumat, jotka eivät tule viranomaisten tietoon.

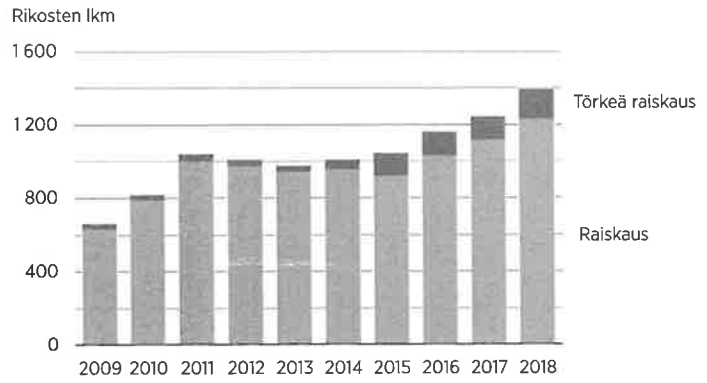
Kokonaisrikollisuuden osalta pisimpään käytössä olleen tietolähteen muodostavat kansalliset uhritutkimukset. Ne ovat 15–74-vuotiaille suunnattuja, suuriin otoksiin perustuvia ja kansallisesti edustavia kyselyjä, joihin vastaavat sekä naiset että miehet (tarkemmin ks. kohta A.3.1). Niiden lisäksi on vuosina 1997 ja 2005 tehty erilliset naisille kohdistetut naisuhritutkimukset, joihin sisältyy kysymyksiä seksuaalisesta väkivallasta. Jaksossa on esitetty myös eräitä EU:n perusoikeusviraston tekemään kyselyyn perustuvia arvioita seksuaalisen väkivallan yleisyydestä.

4.1.2 Rikollisuuden kehitys

Tilastoitu raiskausrikollisuus

Raiskausrikoksilla tarkoitetaan seuraavissa tarkasteluissa raiskausta ja törkeää raiskausta (RL 20:1–2). Pakottamista sukupuoliyhteyteen koskeva kriminalisointi kumottiin 1.9.2014 voimaan tulleella lailla. Nykyisin raiskauksen perusmuotoa lievemmät teot rangaistaan raiskauksina (RL20:1 § 3), joista on määrätty raiskauksen perusmuotoa lievempi rangaistusasteikko. Poliisin tietoon tulleissa raiskausrikoksissa on myös lain voimaantulon jälkeen jonkun verran rikoksia, jotka on merkitty sukupuoliyhteyteen pakottamiseksi. Tämä johtuu siitä, että rikokset on tehty vanhan lain aikana.

Tilastoidun raiskausrikollisuuden kehitys. Poliisin tietoon tuli yhtensä 1 393 raiskausrikosta vuonna 2018 (1 245 vuonna 2017). Poliisin tietoon tulleiden raiskausten määrä on kasvanut. Kymmenvuotisjaksolla 2009–2018 tilastoitujen raiskausrikosten määrä on kasvanut noin kaksinkertaiseksi. Näistä törkeiden raiskausten määrä on kasvanut tuntuvasti (yli 3-kertaiseksi) vuosina 2015–2018 verrattuna aikaisempiin vuosiin. Törkeiden tapausten osuus oli 11–12 prosenttia kaikista raiskauksista vuosina 2015–2018, kun se oli 3–5 prosenttia vuosina 2010–2014. Lievemmin rangaistavien raiskausten (nykyinen RL 20:1 § 3) osuus vuosina 2015–2018 on puolestaan pudonnut 3–6 prosenttiin vuosina 2011–2013 vallinneesta (pakottaminen sukupuoliyhteyteen) noin viidenneksen osuudesta. Perusmuotoisen raiskauksen osuus on pysynyt noin 75–85 prosentin tuntumassa. Vielä on ennenaikaista sanoa, kuinka pysyviä nämä muutokset tulevat olemaan ja mitkä kaikki seikat ovat muutosten taustalla. Törkeiden raiskausten määrän kasvu liittynee kuitenkin lainmuutokseen, jonka mukaan alle 18-vuotiaaseen uhriin kohdistuneita tekoja pidetään törkeinä, jos niitä myös kokonaisuutena arvostellen voidaan pitää törkeinä.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet raiskausrikokset vuosina 2009–2018
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Kuvion 1 luvut sisältävät myös ne teot, joita poliisi on tutkinut raiskausrikoksen *yrityksenä*. Raiskausrikoksen yritykseksi nimettyjen tekojen osuus oli 9 % vuonna 2018.

Edellä esitetyt tiedot perustuvat rikosten, ei tekijöiden määriin; sama tekijä on voinut syyllistyä useaan rikokseen vuoden aikana. Jos tarkastelu rajataan niin, että yksi henkilö voi esiintyä vuoden aikana vain kerran rikoksen tekijänä törkeimmän rikoksensa[1] mukaan, raiskausrikoksesta epäiltyjen määrä on vuodesta 2008 vuoteen 2017 kasvanut 346 henkilöstä 591 henkilöön. Tekijäpohjaisen laskennan kuvaaman muutoksen suunta ja mittaluokka ovat pääosin samanlaiset kuin rikoksia laskettaessa.

Raiskausrikosten määrään vaikuttavat myös poikkeukselliset tapaukset ja rikossarjat. Vuosina 2008–2012 on esiintynyt tapauksia, joissa yksittäinen perheen sisäinen rikossarja on nostanut vuoden rikoslukuja kymmenillä jopa sadoilla rikoksilla. Näitä määriä on sitten voitu jälkeenpäin korjata tilastoinnissa.

Uhrin kuolemaan johtanut seksuaalinen väkivalta. Vuosina 2008–2017 surmatuista naisista yhdeksän (3 % kaikista naisuhreista) surmattiin raiskauksen yhteydessä. Lisäksi kolmen naisen kohdalla miestekijän motiivi oli seksuaalinen, vaikkei raiskausta tapahtunut (1 %). Tapausten sijoittuminen eri vuosille ilmenee seuraavasta aikasarjasta:

[1] Raiskausrikosten tarkastelussa henkilöpohjainen laskenta antanee melko luotettavan kuvan raiskausrikoksesta epäiltyjen henkilöiden määrästä (lienee tilastollisesti harvinaista, että henkilö on samana vuonna syyllistynyt myös törkeää raiskausta törkeämpään tekoon, jolloin hän ei olisi mukana raiskausrikosten henkilöpohjaisessa tilastoinnissa).

Taulukko 1 Naisen kuolemaan johtanut, seksuaalisesti motivoitunut väkivalta 2008–2017

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Raiskaus	1	1	1	0	1	1	0	2	0	2
Muu	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1

Lähde: Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä 1.6.2002–30.4.2019. Vuotta 2018 koskevia tietoja ei ole vielä saatavissa.

Aikasarjan molemmat rivit yhteen laskien voidaan siis todeta, että henkirikosseurannan mukaan ajanjaksolla surmatuista naisista neljä prosenttia surmattiin raiskauksen yhteydessä tai muulla tavalla ilmenneen seksuaalisen motiivin seurauksena.

Kokonaisrikollisuus

Raiskausta ja raiskauksen yritystä koskevat kysymykset liitettiin osaksi kansallista uhritutkimusta vuonna 1997, joskaan tuloksia ei ole tapausten suhteellisen harvinaisuuden vuoksi erikseen raportoitu. Vuoden 1997 mittaukseen vastanneista naisista 0,23 prosenttia oli kyselyä edeltäneen vuoden aikana joutunut raiskauksen tai – mikä tavallisempaa – raiskausyrityksen kohteeksi. Vuonna 2009 vastaava osuus oli 0,22 prosenttia. Osuus on pysynyt varsin vakaana. Havaittavat vähäiset muutokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Ne eivät myöskään osoita selvää trendiä.

Vuosina 2013–2017 suoritetuissa kansallisissa uhrikyselyissä saadut luvut ovat selvästi korkeampia, mutta tämä johtuu erilaisesta kysymyksenasettelusta ja tutkimusmenetelmästä, minkä vuoksi luvut eivät ole vertailukelpoisia edellisten vuosien vastaavien tutkimusten kanssa. Vuoden 2017 kyselyssä 1,2 prosenttia (1,5 % vuonna 2016) vastaajista ilmoitti joutuneensa vastoin tahtoaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen käyttäytymiseen pakottamisen taikka niiden yritysten kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Naisvastaajien osalta vastaava osuus oli 2,2 prosenttia sekä 2016 että vuonna 2017 (Danielsson ym. 2014; Danielsson & Salmi 2015; Danielsson & Kääriäinen 2016; Danielsson & Kääriäinen 2017; Danielsson & Näsi 2018).

Yleisten uhritutkimusten pohjalta voidaan arvioida rikollisuuden muutoksia ja niiden suuntaa. Niiden käyttökelpoisuutta naisiin kohdistuvan väkivallan (mukaan lukien raiskausrikokset) yleisyyden mittaajana on kuitenkin kritisoitu (Piispa ym. 2006). On muun muassa katsottu, ettei tutkimus paljasta läheisten tekemää väkivaltaa, koska uhri haluaa sen usein salata. Toisaalta tiedetään, että kyselyn kehystäminen tavalla, joka liittää väkivallan yhden sukupuolen uhrikokemuksiin, nostaa väkivallan raportoitavia yleisyyslukuja. Taustalla ovat todennäköisesti kiinnostus- ja valikoitumisefektit (Kivivuori ym. 2012).

Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on pyritty mittaamaan tarkemmin erillisillä vuosina 1997 ja 2005 toteutetuilla naisuhritutkimuksilla. Haastateltavilta kysyttiin, olivatko he elämässään joskus tai viimeisen vuoden aikana joutuneet entisen tai nykyisen avo- tai aviopuolison taholta tapahtuneen seksuaaliseen kanssakäymiseen painostamisen, pakottamisen tai pakottamisen yrityksen kohteeksi. Tulokset ovat taulukossa 2.

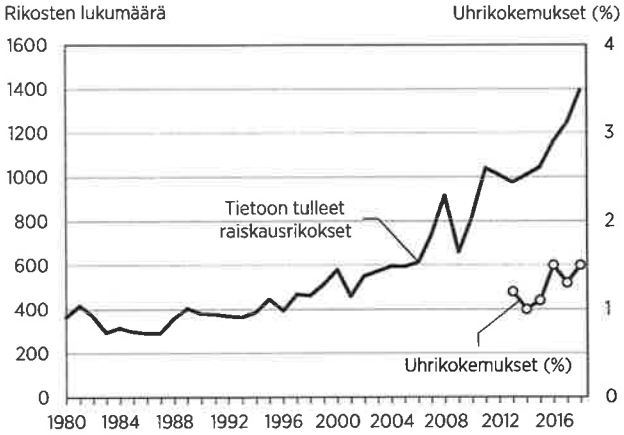
Taulukko 2 Seksuaaliseen kanssakäymiseen painostaminen, pakottaminen tai pakottamisen yritys parisuhteessa

	1997 %	2005 %
1a. Nykyinen puoliso joskus	5,9	4,3*
1b. Nykyinen puoliso vuoden aikana	2,5	2,0
2. Entinen puoliso joskus	18,7	17,3

* Muutos on tilastollisesti merkitsevä; $p<0.5$
Lähde: Naisuhritutkimus (Piispa ym. 2006)

Kansallisen uhritutkimuksen ja naisuhritutkimuksen kuva on samansuuntainen. Seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisen uhrikokemukset ovat pysyneet eri aikoina määrältään suhteellisen vakaina.

Tilastoidun ja kokonaisrikollisuuden vertailua. Kuviossa 2 on esitetty rinnakkain poliisin tietoon tulleiden raiskausrikosten kehitys sekä kokonaisrikollisuuslähteeseen (vuosina 2013–2018) perustuva kehitys.

Kuvio 2 Poliisin tietoon tulleet raiskaukset (RL 20:1–3) sekä Kansallisen uhritutkimuksen mukaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen käyttäytymiseen pakottaminen tai näiden tekojen yrityksen kohteeksi joutuneet
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Kansallinen rikosuhritutkimus 2013–2018

Tilastoitu rikollisuus on kasvanut voimakkaasti samalla kun väestön kokema raiskausrikollisuus on vuotta 2016 lukuun ottamatta pysynyt vakaana. Tilanne oli vakaa jo edellisillä vuosikymmenillä kansallisten uhritutkimusten sekä myös vuosien 1997 ja 2005 naisuhritutkimusten perusteella (ks. edellisten vuosien Rikollisuustilannekatsaukset). Tilastoidun rikollisuuden kasvu heijastaa pitkälti muita tekijöitä kuin väestön kokemaa seksuaalista väkivaltaa. Tärkeitä tekijöitä lienevät ainakin ilmoitusalttius sekä poliisin tutkintatoiminnan tehostuminen.

4.1.3 Raiskausten piirteitä

Raiskausrikosten teonpiirteitä on seuraavassa kuvattu kahden lähteen nojalla. Toisaalta on hyödynnetty Tilastokeskuksen virallisena tilastona julkaisemaa vuoden 2018 poliisitilastoa. Toiseksi lähteenä on käytetty selvitystä, joka perustuu tietoihin 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppupuolen tuomioistuinratkaisuista (Lappi-Seppälä ym. 2012)[1]. Tiedot perustuvat viralliseen tilastoon ellei lähdettä mainita. Ilmaisun tiiviyden vuoksi tässä käytetään ilmaisua "tekijä", vaikka muodollisesti poliisitilasto kuvaa selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäiltyjä.

Sukupuoli. Vuonna 2018 poliisin tietoon tulleiden raiskausrikosten tekijöistä 99,6 prosenttia oli miehiä ja 0,4 prosenttia naisia. Uhrien sukupuolijakauma oli käytännössä päinvastainen: 97 prosenttia naisia ja kolme prosenttia miehiä.

Ikä. Vuoden 2018 raiskausrikosten tekijöistä 3,2 prosenttia ja uhreista 12 prosenttia oli alle 15-vuotiaita. Tekijöistä runsas neljäsosa (27 %) ja uhreista runsas kolmasosa (35 %) oli 15–20-vuotiaita. Yli 20-vuotiaita oli tekijöistä 70 prosenttia ja uhreista 53 prosenttia.[2]

Tekopaikka. Valtaosa raiskausrikoksista tapahtuu yksityisissä tiloissa. Vuonna 2018 poliisin tietoon tulleista raiskausrikoksista 72 prosentissa tekopaikkana oli yksityinen asunto[3], 10 prosentissa muu yksityinen tila. Loput (18 %) teoista tapahtui yleisillä paikoilla. Näissä oli valtaosin kyse tilastokategoriasta "muu yleinen paikka", ravitsemisliike oli tekopaikkana harvinainen (1,6 %).

Alkoholin rooli. Vuonna 2018 selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä 37 prosenttia oli alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena.

[1] Selvityksen aineisto on rikoslajikohtaisesti edustava aineisto täytäntöönpanokelpoisista käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien tuomioista kalenterivuoden tasolla (RL 21:1–3); kyse on siis tuomioistuinkäsittelyyn edenneistä tapauksista.

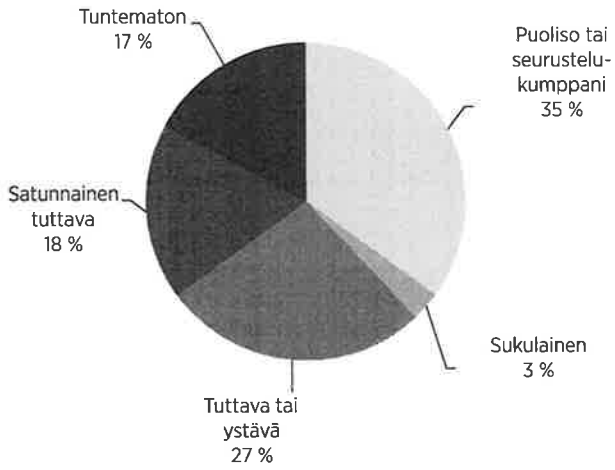
[2] Tässä on käytetty myös uhrien osalta ns. rikosoikeudellista ikäryhmitystä, koska tekijäpuolen ikätiedot on annettu julkaistussa virallistilastossa vain sen mukaisesti.

[3] Myös tuomioistuinaineisto (Lappi-Seppälä ym. 2012, 58) antaa yksityisten asuntojen osuudeksi 57 %, mikä on jonkun verran vähemmän kuin poliisitilastoon nojaava tieto.

Päihtyneiden tekijöiden osuus on alhaisempi kuin (muissa) väkivaltarikoksissa. Tuomioistuinaineiston perusteella uhreista 44 prosenttia oli päihtyneitä (Lappi-Seppälä ym. 2012, 64). Alkoholipäihtymys on siis usein läsnä raiskaustilanteissa.

Osapuolten suhde. Noin joka kolmas tuomioistuinkäsittelyyn edennyt raiskaustapaus oli sellainen, että osapuolet olivat puolisoita tai seurustelivat keskenään (Lappi-Seppälä ym. 2012). Neljäsosassa tapauksista osapuolet olivat tuttavia tai ystäviä. Vajaassa viidesosassa tapauksista kyse oli satunnaistuttavista, ja reilussa kuudesosassa osapuolet olivat tuntemattomia toisilleen. Huomattakoon, että tässä tuomioistuinratkaisuihin perustuvassa tarkastelussa tuntemattomat eivät sisällä rikoksia, joiden tekijää ei saada selville. Kaiken kaikkiaan 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopun tilanne muistuttaa melko lailla 1990-luvun lopulla vallinnutta tilannetta (Kainulainen 2004).

Vammat. Raiskaus aiheuttaa useimmiten fyysisiä vammoja ja/tai psyykkisiä oireita (Lappi-Seppälä ym. 2012). Fyysisen väkivallan muodoista yleisimpiä ovat käsiksi käyminen, retuuttaminen ja kiinni pitäminen, mutta noin joka neljänteen tapaukseen sisältyi lyömistä, kuristamista tai pitempiaikaista lyömistä tai muuta väkivaltaa. Kaikkiin tuomioistuimissa käsiteltyihin raiskausrikoksiin sisältyi jonkinlainen sukupuoliyhteys. Tapaukset aiheuttivat useimmille uhreille (63 %) psyykkistä haittaa, usein myös hoidon tarvetta. Rikosuhrien puhelintukipalveluihin soittaneista suuri osa, neljännes, ottaa yhteyttä seksuaalisen väkivallan takia (Honkatukia & Kivivuori 2011, 6–7).

Kuvio 3 Osapuolten suhde raiskausrikoksissa 2006–2009. *Lähde:* Lappi-Seppälä ym. 2012

Tekijöiden sosiaalinen asema. Aiemman tutkimustiedon perusteella raiskaukseen syyllistyneet miehet ovat koko miespopulaatioon verrattuna sosiaalisesti marginaalisessa asemassa. Tämä koskee koulutusta, ammattiasemaa ja tuloja (Honkatukia 2001, 23–24). Tämä pitää paikkansa myös tuoreimpien tilastotietojen pohjalta. Taulukossa 3 on esitetty vuoden 2016 osalta raiskausrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan ja rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän tuhatta henkilöä kohden. Raiskauksista epäiltyjen sosioekonominen asema on keskimääräistä väestöä matalampi. Rikostaso oli korkein opiskelijoilla ja alle 55-vuotiailla eläkeläisillä sekä ryhmässä "muut", joka kattaa muun muassa työttömät. Rikostaso oli alhaisin toimihenkilöillä ja yli 55-vuotiailla eläkeläisillä.

Taulukko 3 Raiskausrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2016

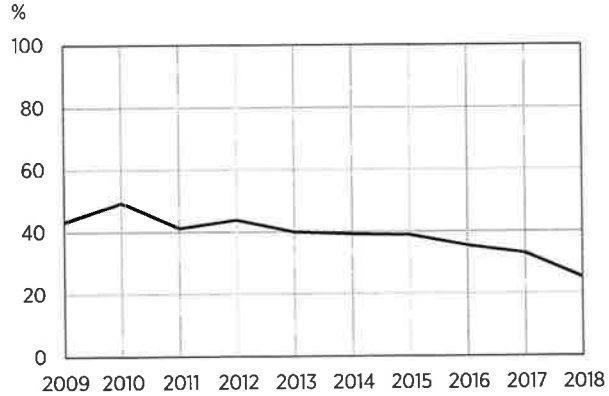
Sosioekonominen asema	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 10 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	3,6	0,4
Alemmat toimihenkilöt	7,6	0,6
Työntekijät	16,9	1,6
Yrittäjät	5,1	1,2
Opiskelijat	18,4	4,0
Eläkeläiset yli 55 v.	2,9	0,2
Eläkeläiset alle 55 v.	3,4	2,8
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	20,0	3,8
Tuntematon	22,0	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2019c)

Tekijän kansalaisuus. Poliisin tietoon tulleissa raiskauksissa ulkomaan kansalainen oli epäiltynä 27 prosentissa selvitetyistä rikoksista vuonna 2018 (30 % vuonna 2017). Tuomioistuinratkaisuihin perustuvassa selvityksessä ei ollut suoraa tietoa tekijöiden kansallisuudesta. Nimien pohjalta selvityksessä arvioitiin, että noin joka neljäs (24 %) tekijöistä oli ulkomaalaistaustaisia. Osuus oli sitä suurempi, mitä törkeämmästä rikoslajista oli kyse (Lappi-Seppälä ym. 2012, 57). Honkatukian tutkimuksessa, joka kuvasi vuoden 1998 raiskausrikoksia, muiden kuin syntyperäisten suomalaisten osuus poliisin tunnistamista tekijöistä oli sama (Honkatukia 2001, 24). Honkatukian tutkimuksen mukaan tutustumistilanteissa raiskauksiin syyllistyneet ulkomaalaiset miehet tulivat usein Pohjois-Afrikan tai Etelä-Euroopan maista – seikka, jonka tekijä liitti lähtöalueiden kulttuurisiin piirteisiin (Honkatukia 2001, 31). Maahanmuuttajien rikollisuutta käsitelleen selvityksen (Lehti ym. 2014) mukaan maahanmuuttajien väestöön suhteutettu rikollisuustaso oli lähes kahdeksankertainen kantaväestön rikollisuustasoon verrattuna vuosina 2010–2011.

Selvitysprosentti. Raiskausrikosten selvitysprosentti on laskenut noin 50 prosentin tasosta 25 prosenttiin viimeisen 10 vuoden aikana. Tämä laskeva

kehitys saattaa johtua siitä, että raiskausrikosten ilmoitusalttius on kasvanut ja selvitettäväksi on tullut aikaisempaa vaikeammin selvitettäviä raiskausrikoksia.

Kuvio 4 Raiskausrikokset (RL 20:1–3): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2009–2018
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Rikosten viranomaiskäsittely. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen aikaisemmissa julkaisuissa on julkaistu tarkempia tietoja raiskausrikosten viranomaiskäsittelystä eri portaissa, sekä vuoden 1999 lainuudistuksen tähän tuomia muutoksia (ks. Kainulainen 2004; 2009 sekä Lappi-Seppälä ym. 2012, 50–51). Päivitetyt tulokset on tiivistetty oheiseen taulukkoon.

Taulukko 4 Raiskausten käsitteleminen rikosprosessissa.

	1994–1998	*2006–2010*	*2011–2017*
Poliisi			
a) Poliisille ilmoitetut rikokset (N)	432	749	1 069
b) Poliisin selvittämät rikokset (N)	235	494	747
- selvitysprosentti	*54,5*	*66,0*	*69,9*
c) Poliisin syyttäjälle ilmoittamat rikokset (N)	167	466	724
- % selvitetyistä rikoksista	*71,1*	*94,4*	*96,9*
d) Poliisin luokittelemat ei-rikokset (N)	17	86	118
- % poliisille ilmoitetuista rikoksista	*4,0*	*11,5*	*11,0*
Syyttäjä			
e) Päätös syyttämättä jättämisestä (N)	55*	167	206**
- % poliisin syyttäjälle ilmoittamista rikoksista	*32,9**	*35,8*	*30,9*
Käräjäoikeus			
f) Päärikoksena nostetut syytteet (N)	55	133	226
g) Päärikoksena hylätyt syytteet (N)	4	27	58
h) Päärikoksena hylätyt syytteet (%)	*7,2*	*20,3*	*25,7*
i) Päärikoksena syyksi lukevat tuomiot (N)	51	104	166
j) Kaikki syyksi lukevat tuomiot (N)	57	132	218
Rikosprosessi			
k) Päärikoksena syytetyt % poliisin tietoon tulleista	*12,8*	*17,8*	*21,1*
l) Päärikoksena tuomitut % poliisin tietoon tulleista	*11,8*	*13,9*	*15,5*
m) Kaikki tuomitut % poliisin tietoon tulleista	*13,2*	*17,6*	*20,4*

Luvut kuvaavat jaksojen vuotuisia keskiarvoja.
* tiedot vain vuosilta 1996–1998
**tiedot vain vuosilta 2011–2013
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, syytetyt, tuomitut ja rangaistukset (Tilastokeskus 2019b)

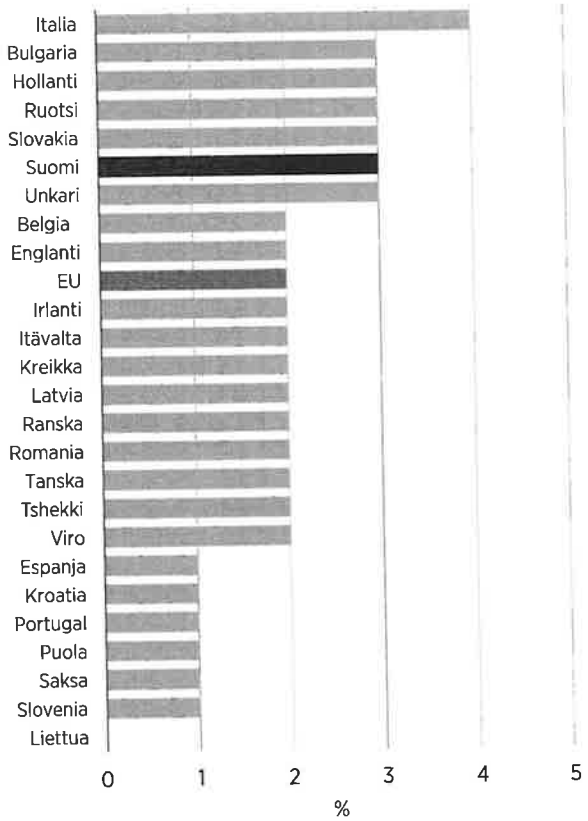
Ennen vuonna 1999 voimaan tullutta seksuaalirikosuudistusta lähes kolmasosa selvitetyistä raiskauksista jätettiin ilmoittamatta syyttäjälle. Vuosina 2006–2017 tapausten osuus jäi alle kuuden prosentin (c). Toisaalta poliisin ei-rikoksiksi arvioimien raiskausten määrä on lisääntynyt. Näiden osuus ilmoitetuista rikoksista kasvoi neljästä 11 %:iin (d).

Nostettujen syytteiden määrä on noin nelinkertaistunut (f), mutta syyttämättä jättämisratkaisujen lukumäärä on kasvanut suunnilleen samassa määrin (e). Vuosina 2011–2017 syytemäärät ovat kasvaneet edelleen selvästi edeltävistä vuosista (70 % vuosista 2006–2010). Tähän kasvuun on vaikuttanut vuonna 2011 voimaan tullut lainmuutos, joka koski puolustuskyvyttömiin uhreihin kohdistuvien tekojen muuttumista pääsääntöisesti raiskausrikokseksi (RL 20.1.2). Noin joka kolmannessa syyttäjälle tulleessa rikoksessa tehdään syyttämättä jättämispäätös. Niiden osuus on vähentynyt (e)[1]. Myös hylättyjen syytteiden määrä ja osuus syyteistä on jatkuvasti kasvanut (g–h). Rikosten kokonaismäärän kasvu (a) näkyy myös syyksi lukevien tuomioiden määrän selvänä lisääntymisenä. Eräänlaisena nettotuloksena muutoksesta on, että rikoksista syytettyjen ja tuomittujen tapausten määrä on kasvanut absoluuttisesti noin nelinkertaiseksi (f, i ja j). Tapausmääriä koskevat muutokset ovat olleet osittain seurauksia sekä vuoden 1999 seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisesta että vuonna 2011 voimaan tulleesta lainmuutoksesta. Myös syytettyjen ja tuomittujen tapausten osuus poliisin tietoon tulleista rikoksista on kasvanut (k–m). Tämä kaikki indikoi rikosprosessin tehostumista.

[1] Syyttämättä jätetyistä ei ole saatu kuitenkaan tilastotietoja vuoden 2013 jälkeen.

4.1.4 Kokonaisrikollisuus kansainvälisessä vertailussa

Viranomaisten tietoon tullutta rikollisuutta kuvaava tilasto ei kerro raiskausrikosten todellisesta määrästä ja eri maiden välillä tässä ehkä olevista eroista. Asian mittaaminen uhritutkimuksen keinoin on sekin monella tapaa pulmallista aiheen sensitiivisyyden sekä rikosten suhteellisen harvinaisuuden vuoksi. Lisäksi eri maiden toisistaan poikkeavat vastausprosentit ja erilaiset tutkimusmenetelmät voivat vaikuttaa saatuihin tuloksiin. Muutama vuosi sitten tehdyssä EU-tutkimuksessa teemaa on lähestytty tiedustelemalla, ovatko vastaajat joutuneet viimeisen vuoden tai 15 vuotta täytettyään seksuaalisen väkivallan kohteeksi. Suomi sijoittuu tässä vertailussa muiden pohjoismaiden tapaan keskiarvoa ylemmäs (kuvio 5).

Kuvio 5 Seksuaalista väkivaltaa viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana kokeneet eri EU-maissa (%)
Lähde: European Union Agency for Fundamental Rights 2014

Seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutui 0–4 prosenttia vastaajista kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Suomessa ja Ruotsissa tämä osuus oli kolme prosenttia.

Tässä selvityksessä haastatteluotos poimittiin pohjoismaissa väestörekisteristä ja haastatteluun suostuminen varmistettiin puhelimitse, kun taas muualla Euroopassa haastatteluun halukkaita etsittiin kotiovikäynneillä. Toisistaan poikkeavat haastattelumenetelmät ovat voineet vaikuttaa vastaamishalukkuuteen ja sitä kautta saatuihin tuloksiin. Pohjoismaissa vastaamisprosentit olivat keskimääräistä matalammat, minkä vuoksi on mahdollista, että vastaajien joukossa esiintyy suhteellisesti enemmän niitä, joilla

oli uhrikokemuksia kuin niitä, joilla uhrikokemuksia ei ollut. On mahdollista, että tulosta selittää myös ns. tiedostamisvaikutus ("awareness effect", ks. Kangaspunta 2000), jolloin ilmiön tiedostaminen ongelmaksi nostaa myös sitä koskevien havaintojen ja kokemusten määrää. Tämä saattaa selittää senkin, miksi väestön kyselyissä raportoimat väkivallan uhrikokemukset ovat usein korkeampia juuri alhaisen henkirikollisuuden maissa – ja kääntäen.

4.2 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset

Laissa on säädetty rangaistavaksi sukupuoliyhteys ja muu laissa mainittu seksuaalinen teko alle 16 vuotta täyttäneen lapsen kanssa (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, RL 20:6). Ankarimmin rangaistava tekomuoto (rangaistusmaksimi 10 vuotta vankeutta) oli vuonna 2018 törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:7). Lisäksi tietyissä erityissuhteissa (vanhempi–lapsisuhde tai muu laissa mainittu riippuvuussuhde) sukupuoliyhteys alle 18-vuotiaan tai tätäkin vanhemman kanssa on kriminalisoitu. Huhtikuussa 2019 astui voimaan muutos, jossa rikoslakiin lisättiin törkeää lapsenraiskausta koskeva rangaistussäännös (RL 20:7b, rangaistusmaksimi 12 vuotta vankeutta) tapauksiin, joissa aiemmin sovellettiin samanaikaisesti raiskausta ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä. Tällä viimeisimmällä muutoksella ei kuitenkaan ole vielä vaikutuksia vuoden 2018 rikostilastoihin.

4.2.1 Tietolähteet

Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikosepäilyistä saadaan muuhun väestöön kohdistuneiden rikosten tapaan tietoa rikostilastoista (Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto). Laajojen tekosarjojen paljastuminen viiveellä sekä lainsäädännössä, ilmoittamisalttiudessa ja viranomaiskontrollissa tapahtuneisiin muutoksiin liittyen poliisin tietoon tulleen rikollisuuden määrän vuosittaiset vaihtelut ovat olleet suuria, eivätkä rikostilastot yksinään riitä kuvaamaan ilmiön yleisyydessä tapahtuneita muutoksia.

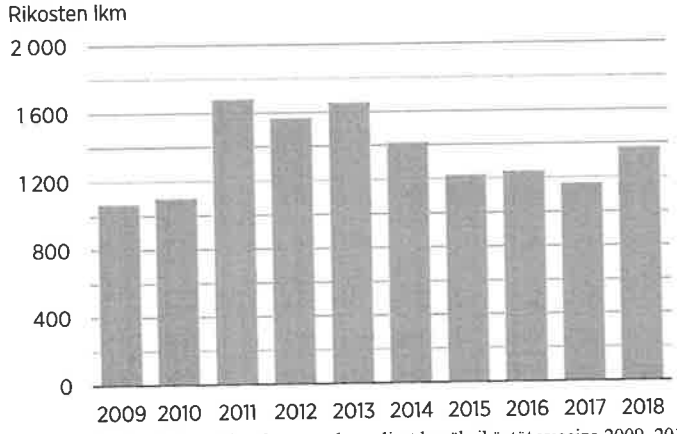
Kokonaisrikollisuuden näkökulmasta lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on selvitetty lapsille ja nuorille suunnattujen lapsiuhritutkimusten avulla. Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisille suunnatut laajat kyselytutkimukset väkivaltakokemuksista toteutettiin vuosina 2008 (Ellonen ym., 2008) ja 2013 (Fagerlund ym. 2014). Yhdeksäsluokkalaisten osalta tuloksia voidaan verrata Sariolan (1990) vuonna 1988 toteuttamaan koululaiskyselyyn. Naisiin kohdistuvan väkivallan tarkasteluun keskittyneissä naisuhritutkimuksissa (Heis-

kanen & Piispa 1998; Piispa ym. 2006) aikuisia vastaajia on pyydetty muistelemaan lapsuudessa kokemaansa seksuaalista ahdistelua ja väkivaltaa. Lähes kokonaiset ikäluokat tavoittavassa Kouluterveyskyselyissä (esim. Ikonen & Halme 2018) on puolestaan eri vuosina kysytty vaihtelevin kysymyksenasetteluin seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä. Lasten ja nuorten seksuaalikokemusten yleisyyttä aikuisten kanssa on lapsiuhritutkimusten kysymyksenasettelua soveltaen selvitetty Kouluterveyskyselyssä keväällä 2019.

4.2.2 Rikollisuuden kehitys

Tilastoitu rikollisuus

Alla olevassa kuviossa 6 on esitetty poliisin tietoon tulleen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön lukumäärät vuosina 2009–2018. Vuonna 2018 kirjattiin 1 373 lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä.

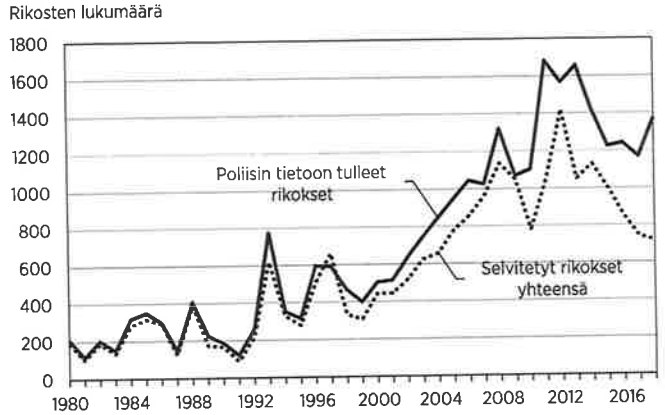
Kuvio 6 Poliisin tietoon tulleet lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt vuosina 2009–2018
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Vuosittainen vaihtelu poliisin tietoon tulleessa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön määrissä on ollut suurta. Vuonna 2011 poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä kasvoi peräti 53 prosenttia edellisestä vuodesta pysyen sen jälkeen vuosina 2012–2013 suunnilleen samalla tasolla. Vuonna 2014 rikosten määrä kääntyi laskuun, joka jatkui myös vuonna 2015 tasaantuen jälleen vuosina 2016–2017. Kasvusta ainakin osa johtuu Pohjois-Pohjanmaalla ja muualla Suomessa ilmoitetuista perheen-

sisäisistä hyväksikäyttötapauksista, jotka olivat tapahtuneet jo vuosia aiemmin. Vuonna 2013 näitä rikoksia kirjattiin 59 prosenttia enemmän kuin vuonna 2006. Rikoksista epäiltyjen määrä (nettoluku) kasvoi samana aikana kuitenkin vain 12 prosenttia.

Erot luvuissa johtuvat siitä, että rikossarjojen määrät vaihtelevat vuosittain, ja niiden osatekojen kirjaamiskäytännöt ovat epäyhteneväisiä. Eroja kuitenkin tasoittaa se, että rikosten selvitysaste on ollut vuosina 2010–2013 aikaisempaa matalampi. Poliisin selvitetyksi merkitsemiä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksia oli yhteensä 717 vuonna 2018 (740 vuonna 2017). Kuviossa 7 on esitetty kaikkien näiden ilmoitettujen ja selvitettyjen rikosten määrät vuosittain, ja koska osa merkitään selvitetyiksi eri vuonna kuin rikosilmoitus on kirjattu, koskevat saman vuoden luvut ilmoitetuista ja selvitetyistä rikoksista osin eri tapauksia.

Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna havaitaan, että vuosittain ilmoitettujen tapausten määrä on moninkertaistunut vuodesta 1980 (kuvio 7). Tilastoitujen rikosten määrän kasvu ei kuitenkaan tarkoita, että lasten seksuaalinen hyväksikäyttö olisi välttämättä ilmiönä lisääntynyt, vaan taustalla on esimerkiksi viranomaiskontrollin tehostuminen ja kiinnijäämisriskin kasvu (ks. myös Hinkkanen 2009, 12). Tähän viittaavat tutkimustulokset, joissa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä on tutkittu kyselytutkimuksin.

Kuvio 7 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 1980–2018, poliisin tietoon tulleet rikokset ja selvitetyt rikokset vuosittain (aik. laps. kohd. haureus) (Hinkkanen 2009,11)
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Tekojen arkaluontoisuuden vuoksi lapsiin kohdistuneita seksuaalisia hyväksikäyttöjä ei läheskään aina ilmoiteta poliisille tai muille viranomaisille. Lapsi voi salata asian vanhemmiltaan ja hekään eivät esimerkiksi suojellakseen lasta julkisuudelta aina halua tehdä hyväksikäytöstä rikosilmoitusta. Jos

hyväksikäyttäjänä on lapsen vanhempi tai muu perheenjäsen, rikoksen poliisille ilmoittaminen on paljolti riippuvainen siitä, tuleeko se ilmi muuta kautta esimerkiksi päiväkodissa, koulussa tai terveyspalvelujen yhteydessä.

Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa kysyttiin, oliko lapsi tai nuori kertonut seksuaalikokemuksesta aikuisen tai vähintään 5 vuotta vanhemman kanssa ja jos kyllä, kenelle (Fagerlund ym. 2014, 119–120). Niistä, joilla seksuaalikokemuksia oli ja jotka vastasivat kysymykseen kokemuksesta kertomisesta (247 vastaajaa) 6 prosenttia oli kertonut poliisille. Terveydenhoitajalle, koulukuraattorille ja/tai sosiaalityöntekijälle oli kertonut 2–5 prosenttia vastaajista[1]. Lähes puolet oli kertonut seksuaalikokemuksesta aikuisen kanssa kaverille, ja 19 prosenttia ei ollut kertonut kenellekään. Ruotsissa on arvioitu, että lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä noin 3–12 prosenttia tulee poliisin tietoon (Brå 2007).

Rikosten ilmoitusalttiudessa tapahtuneet muutokset ovat voineet vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrän kehitykseen. Osa uutisoiduista seksuaalirikostapauksista on herättänyt suurta mediahuomiota, ja julkinen keskustelu ilmiöstä on voinut laskea ilmoituskynnystä vanhempienkin tekojen osalta. Viranomaisten ilmoitusvelvollisuuksiin ja tiedonvaihtoon on tehty viime vuosien aikana lainsäädännöllisiä muutoksia, mikä myös lisää lapsiin kohdistuvien rikosten ilmituloa (Mathews ym. 2016). Lastensuojelussa ja poliisissa on lisäksi 2000-luvun aikana panostettu lapsiin kohdistuneiden rikosten tunnistamiseen ja tutkimiseen (esim. Ellonen & Rantaeskola 2016).

Poliisin tietoon tulleiden rikosten määrät vaihtelevat vuosittain paljon. Rikossarjat voivat vaikuttaa huomattavasti vuosittain tilastoitujen rikosten määrään. Näiden rikosten kirjaamiskäytäntö on epäyhtenäinen erityisesti silloin, kun uhri on joutunut toistuvasti hyväksikäytön uhriksi. Toisinaan rikossarja kirjataan yhtenä rikoksena ja toisinaan useana, esimerkiksi jopa 300 rikoksena. Vuonna 2018 poliisin tietoon tulleita lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksia oli 1 373 (1 168 vuonna 2017). Rikoksista epäiltyjä tekijöitä oli yhteensä 725 (752 vuonna 2017; bruttoluku), joka koostui 428 eri henkilöstä (398 vuonna 2017).

Vuonna 2011 rikoslakiin lisättiin rangaistussäännös (RL 20:8b), jolla kriminalisoitiin lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin. Säännös astui voimaan 1.6.2011. Rangaistavaa on ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että tarkoituksena on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai lasta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esittävien kuvien valmistaminen. Tällaisia rikoksia tuli poliisin tietoon yhteensä 98 vuonna 2018 (74 vuonna 2017).

[1] Vastaaja on voinut kertoa tapauksesta useammalle henkilölle eli valita myös useamman vaihtoehdon.

Kokonaisrikollisuus

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on pyritty selvittämään nuorille suunnattujen kyselytutkimusten avulla. Naisuhritutkimuksissa vastaajia on myös pyydetty muistelemaan lapsena kohtaamiaan hyväksikäyttöjä. Lisäksi Kouluterveyskyselyissä on selvitetty eri tavoin seksuaalisen häirinnän ja väkivallan kokemuksia. Uhritutkimuksissa seksuaalinen väkivalta on yleensä pyritty määrittelemään siten, että se vastaisi mahdollisimman tarkoin laissa kriminalisoiduiksi määriteltyjä tekoja. Kysymyksiä voidaan kuitenkin asettaa myös neutraalimmin lasten seksuaalikokemuksista aikuisten kanssa. Näin on menetelty lapsiuhritutkimuksissa jolloin (lapsi)vastaajan ei tarvitse tunnistaa ja määritellä kokemuksiaan suhteessa rikoslakiin kytkeytyvään sanastoon.

Vuosien 2008 ja 2013 lapsiuhritutkimukset (Ellonen ym. 2008; Fagerlund ym. 2014) kohdistettiin peruskoulun kuudennen ja yhdeksännen luokan oppilaille. Yhdeksännen luokan oppilaiden osalta lapsiuhritutkimuksen tuloksia seksuaalikokemuksista on voitu verrata vuonna 1988 tehtyyn vastaavanlaiseen kyselytutkimukseen, jossa käytettiin samoja kysymyksiä (Sariola 1990).

Nuorten seksuaalikokemukset heitä vähintään viisi vuotta vanhemman eli tavallisesti aikuisen[1] kanssa ovat pitkällä aikavälillä vertailtuna vähentyneet niin tytöillä kuin pojillakin. Vähentymistä on tapahtunut erityisen selvästi sukupuoliyhteyteen johtaneissa teoissa (Ellonen & Sariola 2008; Fagerlund ym. 2014). Lapsiuhritutkimuksessa seksuaaliseksi hyväksikäytöksi[2] luokiteltujen tekojen osuus on vähentynyt tytöillä 14 prosentista (vuonna 1988) 4 prosenttiin (vuonna 2013) ja pojilla vastaavana aikana 5 prosentista yhteen prosenttiin. Kaikkiaan seksuaalikokemuksia aikuisen tai vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön kanssa ilmoitti 7 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja 2 prosenttia saman ikäisistä pojista vuonna 2013 (Fagerlund ym. 2014, 161). Vuonna 2019 kerätyssä Kouluterveyskyselyssä (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2019) alustavat tulokset viittaavat siihen, että seksuaalikokemusten yleisyys vähintään viisi vuotta vanhempien henkilöiden kanssa on yhdeksäsluokkalaisilla pysynyt 2010-luvulla lähes samana: tytöistä 8 prosenttia ja pojista 2 prosenttia ilmoitti näitä kokemuksia, joiden

[1] Useimmiten seksuaalikokemuksen toinen osapuoli oli nuoren poika-/tyttöystävä, ystävä tai tuttava. Merkittävän ryhmän muodostivat myös nuorelle ennestään tuntemattomat henkilöt.

[2] Seksuaalinen kanssakäyminen määriteltiin seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, mikäli toinen osapuoli oli vähintään viisi vuotta vanhempi kuin nuori itse (eikä nuoren tyttö- tai poikaystävä) ja kokemus sisälsi sukupuolielinten paljastamisen, niiden koskettamisen tai yhdynnän. Samoin hyväksikäytöksi määriteltiin kaikki ne tapaukset, joissa tekoon liittyi pakottamista tai väkivaltaa, riippumatta seksuaalisen kanssakäymisen muodosta. Vuoden 2013 tutkimusta varten vuosien 1988 ja 2008 aineistoista laskettiin uudet luvut sisällyttäen mukaan myös ne tapaukset, jotka lapset ilmoittivat ystävän kanssa tapahtuneiksi.

osuuteen sisältyivät myös aikuisten tekemät pyynnöt ja ehdotukset (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2019).

Lapsiuhritutkimusten (Ellonen & Sariola 2008; Fagerlund ym. 2014) mukaan valtaosa hyväksikäytöstä koetaan 13–16-vuotiaana ja tekijä on joku muu kuin perheenjäsen. Perheen sisällä tapahtunut hyväksikäyttö oli tutkimuksissa erittäin harvinaista. Seksuaaliseksi hyväksikäytöksi määritellyt tapaukset ovat tytöille selvästi yleisempiä kuin pojille. Uhritutkimuksen perusteella uhreista on kokonaisuudessaan tyttöjä noin 80 prosenttia. Tuomituissa rikoksissa tyttöjen osuus uhreista on ollut noin 90 prosenttia (Hinkkanen 2009).

Vuoden 2017 Kouluterveyskyselyssä kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista pojista 5 prosenttia ja tytöistä 8 prosenttia ilmoitti kokeneensa kyselyn määritelmän mukaista seksuaalista väkivaltaa viimeisen vuoden ajalta (Ikonen & Halme 2018). Seksuaalinen väkivalta käsitti Kouluterveyskyselyssä intiimien alueiden koskettelua vastentahtoisesti, seksiin painostamista tai pakottamista ja rahan tai muun vastikkeen tarjoamista vastineeksi seksistä. Vuoden 2015 kyselyssä vastaavat luvut olivat 6 ja 8 prosenttia, ja pudotusta vuoteen 2013 verrattuna oli tuolloin 5 prosenttiyksikköä. (Kivimäki & Halme 2016.)

Naisuhritutkimuksissa – jotka on suunnattu 18–74-vuotiaille naisille – vastaajia on pyydetty muistelemaan alle 15-vuotiaana kokemaansa, miehen tekemää seksuaalista väkivaltaa (Piispa ym. 2006). Vuoden 2005 kyselyssä 18 prosenttia muisti kokeneensa alle 15-vuotiaana seksuaalisesti uhkaavaa käyttäytymistä (14 prosenttia vuonna 1997) (mts. 30). Seksuaalisen pakottamisen tai sen yrityksen kohteeksi joutuneiden osuudessa ei tapahtunut suuria muutoksia. Vuoden 2005 tutkimuksessa 6 prosenttia vastaajista ilmoitti joutuneensa alle 15-vuotiaana seksuaalisen pakottamisen yrityksen kohteeksi ja 3 prosenttia seksuaalisen pakottamisen kohteeksi.

Hyväksikäyttömahdollisuudet ovat lisääntyneet internetin, älypuhelinten ja sosiaalisen median sovellusten käytön yleistyessä. Kontakteja potentiaalisiin uhreihin voidaan tehdä internetin välityksellä suuria määriä, jolloin tekijöiden on mahdollista löytää itselleen helpoimmat uhrit. Vielä noin 10–20 vuotta sitten toteutettujen, internetissä tapahtuvaa seksuaalista häirintää kartoittaneiden tutkimusten mukaan fyysiseen kanssakäymiseen johtaneita tapauksia oli suhteellisen vähän, mutta verkossa tapahtuva ahdistelu oli jo tuolloin monimuotoista ja joissakin muodoissaan hyvin yleistä (esim. Kimberly 2001; Brå 2007; Salmi 2008; Fagerlund ym. 2014). Aikuisten kontakteja lapsiin internetin välityksellä selvittäneessä ruotsalaistutkimuksessa lähes puolet tytöistä ja viidennes pojista kertoi kohdanneensa entuudestaan tuntemattoman taholta seksuaalisia kontaktiyrityksiä (Brå 2007). Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa 16 prosenttia tytöistä ja 7 prosenttia pojista ilmoitti viimeisen vuoden aikana kokeneensa seksuaalista häirintää tai ehdottelua tuntemattoman

henkilön taholta internetissä. Internet-tuttavan kanssa suostuttelun, pakottamisen tai lahjonnan seurauksena seksin harrastamisesta ilmoitti yhteensä 51 vastaajaa. (Fagerlund ym. 2014.)

Vuoden 2017 Kouluterveyskyselyssä 18 prosenttia kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä sekä kuusi prosenttia saman ikäisistä pojista raportoi kokeneensa seksuaalista häirintää puhelimessa tai internetissä viimeisten 12 kuukauden aikana (Ikonen & Halme 2019). Ruotsissa yhdeksäsluokkalaisille toteutetussa rikollisuuskyselyssä tytöistä noin 8 prosenttia ja pojista 1,5 prosenttia oli painostettu seksuaaliseen tekoon viimeisten 12 kuukauden aikana, ja näistä tapahtumista 20 prosenttia ilmoitettiin tapahtuneeksi netissä tai sosiaalisen median kanavissa (Brå 2018, 31–32). Viimeksi mainituista tuoreimmissa kyselytutkimuksissa häirintää ja seksuaaliseen tekoon painostamista selvitettiin yleisellä tasolla, joten niistä ei saada tekijää kuvaavia tietoja (tuntematon/tuttu, toinen lapsi tai nuori/aikuinen) eikä tietoa siitä, johtiko häirintä tai ehdottelu tapaamiseen.

4.2.3 Ilmitulleen rikollisuuden piirteitä

Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä vuosina 1996–2000 tuomituista lähes kaikki hyväksikäyttäjät olivat Poliisiammattikorkeakoulussa tehdyn selvityksen (Majamaa 2003) mukaan miehiä (98 %). Vastaavanlainen tulos (98 % miehiä vuonna 2006) saatiin myös Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa selvityksessä (Hinkkanen 2009). Tuomitut olivat tyypillisesti iältään 17–30-vuotiaita (Hinkkanen 2009).

Hyväksikäyttäjistä noin 85 prosenttia oli käyttänyt hyväkseen vain yhtä uhria (Hinkkanen 2009). Yleisimpiin (alle 10 %) tyyppipiirteisiin kuului isän alle 7-vuotiaaseen tyttäreensä kohdistunut hyväksikäyttö, joka jatkui usean vuoden ajan (Majamaa 2003). Toiseen edellisen kanssa yhtä yleiseen tapausryhmään kuuluivat hyväksikäytöt, joissa tekijänä oli alle 30-vuotias mies ja uhrina 12–15-vuotias tyttö, ja hyväksikäyttö tapahtui yhteisymmärryksessä uhrin kanssa.

Rikoksentekijöistä 14 prosentilla ei ollut Majamaan selvityksen mukaan poliisin rikosilmoitusjärjestelmässä aikavälillä 1992–2001 muita rikosmerkintöjä. Viidesosalla lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomituilla oli yli 50 rikosepäilyä. Lähes kolmannes rikosepäilyistä koski liikennerikosepäilyjä ja viidennes omaisuusrikoksia. Siveellisyysrikoksista epäiltyjä oli hieman reilu kymmenesosa. Perheen sisällä hyväksikäyttöön syyllistyneillä oli selvästi vähemmän rikosepäilyjä kuin muilla (Majamaa 2003).

Seksuaalirikoksen uusimisriski tuomioiden perusteella on melko vähäinen. Kolmen vuoden kuluessa uuden tuomion sai kaksi prosenttia tekijöistä ja 9 vuoden seurantajaksolla 5,6 prosenttia (Hinkkanen 2009). Vaikka tämän

tyyppisten rikosten uusiminen tai niistä toistuvasti kiinni jääminen ei ole yleistä, uhrien osalta on puolestaan havaittavissa kokemusten kasautumista. Viimeisimpien rikostilastojen perusteella vuosina 2009–2018 lapsen seksuaalisen hyväksikäytön uhreja oli yhteensä 9 575, joista 9 prosenttia oli uhrina vähintään kahdesti ja 2 prosenttia vähintään kolmesti tuona aikana ilmoitetuissa rikoksissa. Raiskausten ja muiden seksuaalirikosten osalta 8 prosenttia korkeintaan 16-vuotiaista uhreista toistui rikostilastossa vähintään kahdesti samalla tarkasteluajanjaksolla (Tilastokeskus 2019a).

Hyväksikäytön uhreista selvä enemmistö on tyttöjä (92 %; Hinkkanen 2009). Saman selvityksen mukaan hyväksikäytön uhreista kaksi kolmasosaa oli 12–15-vuotiaita. Yleisesti voitiin havaita, että mitä vanhempi rikoksentekijä oli, sitä nuorempi oli uhri (Majamaa 2003).

Hyväksikäyttökertojen lukumäärä jäi runsaassa 40 prosentissa yhteen (Majamaa 2003; Hinkkanen 2009). Yli kolmasosassa tapauksista hyväksikäyttökertoja oli ollut 11–100 kertaa ja 10 prosentissa yli 100 kertaa. Hieman alle puolessa tapauksista hyväksikäyttö oli kestänyt alle kuukauden ja lähes kaikissa näistä hyväksikäyttö oli jäänyt yhteen kertaan. Yli kolmasosassa tapauksista hyväksikäyttö oli kestänyt yhtä vuotta pitempään (Majamaa 2003). Hinkkasen tekemän selvityksen mukaan vuotta pitempään kestäneitä tapauksia oli hieman alle viidennes (Hinkkanen 2009). Nämä tuomioistuimessa langettavaan tuomioon päätyneet hyväksikäytöt olivat luonteeltaan varsin törkeitä.

Joka viides rikoksentekijä oli uhrin isä ja perheensisäisiä tapauksia oli yhteensä noin neljännes (Majamaa 2003) ja tuoreemman selvityksen mukaan viidennes (Hinkkanen 2009). Muita sukulaisia, naapureita sekä muita uhrille tuttuja tekijöistä oli noin puolet (Majamaa 2003; Hinkkanen 2009). Täysin tuntemattomien tekemiä hyväksikäyttöjä oli neljännes. Sosiaali- ja terveysviranomaisten tietoon tulleissa hyväksikäyttöepäilyissä on selvästi useammin (60 %) tekijänä lapsen isä.

Noin puolet perusmuotoisen rikoksen tekotavoista käsittää sukupuoliyhteyden. Törkeissä tapauksissa tällaisia tekoja oli kaksi kolmasosaa (Hinkkanen 2009). Toinen tyypillinen tekotapa oli uhrin koskettelu. Pakottamistapaukset olivat harvinaisia, mikä johtuu siitä, että väkivaltaiset teot tuomitaan raiskauksina ja ne eivät sisältyneet selvitykseen.[1]

Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyneiden sosioekonominen asema oli raiskausrikosten tavoin matalampi kuin väestöllä keskimäärin. Rikostaso oli korkein opiskelijoilla, alle 55-vuotiailla eläkeläisillä ja työttömillä, matalin ylemmillä toimihenkilöillä, yrittäjillä sekä yli 55-vuotiailla eläkeläisillä (taulukko 5).

[1] Poliisin tietoon tulleen lapsiin kohdistuneen seksuaalisen rikollisuuden piirteistä ks. myös Humppi 2008 ja 2009.

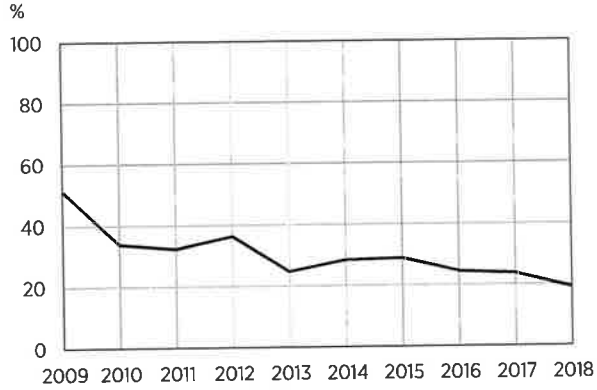
Taulukko 5 Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuonna, 2016

Sosioekonominen asema	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 10 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	3,5	0,4
Alemmat toimihenkilöt	11,6	1,0
Työntekijät	13,4	1,3
Yrittäjät	2,7	0,7
Opiskelijat	25,8	6,1
Eläkeläiset yli 55 v.	4,1	0,3
Eläkeläiset alle 55 v.	5,6	5,0
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	17,6	3,6
Tuntematon	15,7	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2019c)

Selvitysprosentti lasten seksuaalisissa hyväksikäytöissä

Selvitysprosentti lasketaan tilastovuonna selvitettyjen rikosten osuutena tilastovuonna ilmoitetuista rikoksista. Selvitysprosentti on eri asia kuin tapauksen ratkaiseminen, sillä selvitysprosentti lasketaan perustuen poliisin esitutkinnan päätteeksi tekemiin merkintöihin, jolloin tapaus merkitään selvitetyksi ja se voidaan siirtää syyttäjälle syyteharkintaan. Kun ilmoitusten määrät ovat pitkällä aikavälillä olleet kasvussa, lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten selvitysprosentti on puolestaan viimeisten kymmenen vuoden aikana laskenut noin 50 prosentista hieman alle 20 prosenttiin (kuviot 5 ja 6). Rikossarjojen kirjaamiskäytäntö ja selviäminen vaikuttavat siten, että vuosittaiset vaihtelut selvitysprosentissa voivat olla hyvinkin suuria.

Kuvio 6 Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6–7): selvitettyjä rikoksia (%) tilastovuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista 2009–2018
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

4.3 Muut seksuaalirikokset

Insesti, sukurutsa. Lähisukulaisten eli vanhempien lapseen kohdistamat ja sisarusten väliset sukurutsaiset suhteet ovat rangaistavia RL 17:22 perusteella. Lapsiin kohdistuva teko voi olla rangaistava sekä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä että sukupuoliyhteytenä lähisukulaisten kesken. Silloin kun kyse ei ole sukulaisten sukupuoliyhteydestä, lähisukulaisten muu seksuaalinen teko voi olla rangaistavaa lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä suojaikärajan ollessa 18 vuotta (RL 20:6.3). Rangaistavaan tekoon voi syyllistyä vanhempi tai samassa taloudessa lapsen kanssa elävä muu vanhempaan rinnastettavassa suhteessa oleva henkilö. Kun alle 16-vuotias lapsi on uhrina, rangaistavaan tekoon (RL 20:6) voi syyllistyä muukin lähisukulainen, esimerkiksi uhrin veli tai sisar.

Sukurutsaisista suhteista on eniten julkisuudessa ollut esillä isän ja tyttären välinen suhde, joka on koettu lapsen seksuaaliseksi riistoksi. Edellä kerrotut tutkimustulokset lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä myös tukevat tätä tilannekuvaa. Poliisin tietoon tulleissa hyväksikäyttötapauksissa isä oli rikoksentekijänä 8 kertaa useammin kuin äiti (Majamaa 2003). Poliisin tietoon tulleiden rikosten lukumäärä on vaihdellut yhden ja 156 rikoksen välillä vuosina 1996–2018 (7 vuonna 2018). Vaihtelu johtuu rikossarjojen osatekojen vuotuisista määristä ja niiden kirjaamiskäytännöistä. Vuosina 2007–2017 tällaisista syyksi luetuista rikoksista on kuitenkin tuomittu rangaistus ns. päärikoksena 5 henkilölle. Syyksi luettuja rikoksia oli yhteensä 3 sekä vuonna 2010 että vuonna 2011, 7 vuonna 2012, 3 sekä vuonna 2013 että vuonna 2014, 2 vuonna 2015, 3 vuonna 2016 ja 2 vuonna 2017. Tuomiotietoluvut kertovat, että kyse on suhteellisen harvoin oikeusprosessiin asti tulevasta rikostyypistä.

Vuonna 1988 tehdyn koululaiskyselyn (Sariola 1990) mukaan isä–tytär- tai isäpuoli–tytär-insestiä kokeneita oli 0,5 % 15-vuotiaista tytöistä. Vastaava luku vuonna 2008 oli 0,3 % (Ellonen & Sariola 2008) ja 0,1 % vuonna 2013 (Fagerlund ym. 2014). Isäpuolten teot olivat suhteellisesti yleisempiä kuin biologisten isien tekemät teot. Vuonna 2008 samoin kuin vuonna 2013 yhteensä kahdeksan tyttöä kertoi insestikokemuksesta. Näistä vain muutama tapaus johti sukupuoliyhdyntään. Vuosina 1988, 2008 ja 2013 tutkimuksissa kerrottiin lisäksi kaikissa kolmesta insestikokemuksesta isovanhemman kanssa. Näistä mikään ei edennyt yhdyntään vuosina 2008 ja 2013.

Veli–sisar-insesti vähintään 4–5 vuotta vanhemman sisaruksen kanssa ilmoitettiin yhdeksäsluokkalaisten osalta kaksi tapausta vuonna 2008 ja yksi kuudesluokkalaisen tapaus vuonna 2013 (kuusi tapausta vuonna 1988). Vuonna 2008 toinen oli tytön ilmoittama tapaus veljen kanssa ja toinen pojan ilmoittama siskon kanssa. Toinen tapauksista eteni yhdyntään. Vuoden 2013 tapaus ei johtanut yhdyntään.

Muut seksuaalirikokset. Rikoslain 20 luvun 4 §:ssä kriminalisoidaan pakottaminen seksuaaliseen tekoon, 5 §:ssä seksuaalinen hyväksikäyttö, 5a §:ssä seksuaalinen ahdistelu (5a § voimaan 1.9.2014), 6 ja 7 §:ssä lapsen (törkeä) seksuaalinen hyväksikäyttö, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (8 §), seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (8a §) ja (törkeä) paritus (9 § ja 9a §).

Rikoslaissa on mainittujen tekojen lisäksi rangaistussäännökset myös sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä, tällaisen lasta esittävän kuvan hallussa pitämisestä, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista, sukupuolisiveellisyyden julkisesta loukkaamisesta ja sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken (RL 17:18–22). Järjestyslain mukaan seksuaalipalvelujen ostaminen ja tarjoaminen julkisella paikalla on kielletty.

Poliisitilaston mukaan muita seksuaalirikoksia (RL 20:4–5, 5a, 8–9, 9a) tuli poliisin tietoon 1 013 tapausta vuonna 2018 (856 vuonna 2017). Ilmi tulleiden tapausten määrät ovat vaihdelleet paljon (esim. 477 vuonna 2009; 1 072 vuonna 2006). Joidenkin vuosien suuremmat määrät johtuvat ainakin osittain siitä, että Helsingin poliisilaitokselle perustettiin ryhmä, joka pyrki selvittämään erityyppisiä internetin keskustelupalstojen kautta alkaneita hyväksikäyttö- ym. tapauksia saaden selvitetyksi lukuisan määrän rikoksia. Seksuaalipalvelujen ostamisia nuorilta oli esimerkiksi vuosina 2006–2007 kaksi kertaa enemmän kuin viime vuosina ja eräänä vuonna kirjautui suuri määrä rikoksia, jotka koskivat seksikaupan kohteen olleen henkilön hyväksikäyttöä. Vuosina 2015–2018 kasvanut rikosten määrä johtuu ensisijaisesti seksuaalista ahdistelua koskevasta uudesta kriminalisoinnista (RL 20:5a), joka tuli voimaan 1.9.2014.

Näistä rikoksista yleisimmät ovat seksuaalinen hyväksikäyttö (86 rikosta vuonna 2017 ja 106 vuonna 2018) ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon (141 rikosta vuonna 2017 ja 153 vuonna 2018) sekä seksuaalinen ahdistelu (414 rikosta vuonna 2017 ja 512 vuonna 2018). Seksuaalipalvelujen ostamisia nuorilta kirjattiin 110 (35 vuonna 2017) tapausta ja lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin 107 (83 vuonna 2017) tapausta vuonna 2018.

Prostituutio ei ole Suomessa kategorisesti rangaistavaa. Seksuaalipalvelujen ostaminen parituksen tai ihmiskaupan kohteena olevalta henkilöltä on kuitenkin ollut rangaistavaa hyväksikäyttöä (RL 20:8) vuodesta 2007 lähtien. Viime vuosina näitä rikoksia ei tullut juuri lainkaan poliisin tietoon (14 rikosta vuosina 2010–2012) mutta vuonna 2013 näitä rikoksia kirjattiin peräti 140. Näin suuri määrä voi selittyä sillä, että samaan henkilöön kohdistuneita hyväksikäyttöjä on tullut yhdellä kertaa ilmi useita. Vuosina 2014 ja 2016 vastaavia tapauksia ei ollut yhtään, mutta vuonna 2015 kuusi ja vuosina 2017 ja 2018 kumpanakin seitsemän tapausta.

Järjestyslaissa on puolestaan kielletty seksuaalipalvelujen ostaminen ja tarjoaminen julkisella paikalla 1.10.2006 voimaantulleella lainmuutoksella ja tällaisesta järjestysrikkomuksesta voidaan tuomita sakkorangaistus. Parituksesta on säädetty (RL 20:9) enintään kolmen ja törkeästä parituksesta (RL 20:9a) enintään kuuden vuoden vankeusrangaistus. Kriminalisoinnin keskeinen tarkoitus on suojata prostituoituja heitä hyväkseen käyttäviltä parittajilta. Lisäksi vuodesta 1999 on ollut voimassa säännös, jossa on säädetty rangaistavaksi seksuaalipalvelujen ostaminen 18 vuotta nuoremmalta henkilöltä.

Taulukko 6 Poliisin tietoon tulleet paritukset (RL 20:9 ja 20:9a)

2009	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*
18	2	19	52	23	22	18	15	88	18

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2019a)

Paritusrikosten määrät vaihtelevat vuosittain paljon, mikä johtunee poliisin paritustoimintaan kohdistaman kontrollin intensiteetin vaihtelusta. Vuonna 2017 parituksen yrityksiä kirjattiin poikkeuksellisen paljon. Ne liittyivät kaikki yhden poliisilaitoksen alueella tapahtuneeseen rikoskokonaisuuteen ja selittävät siten paritusrikosten määrän suurta kasvua vuonna 2017. Seksuaalipalvelujen ostamisia nuorelta tai rikoksen yrityksiä tuli poliisin tietoon 35 rikosta vuonna 2017 ja 110 rikosta vuonna 2018. Poliisin tietoon tulleiden rikosten vuotuiset määrät ovat vaihdelleet 10 ja noin 150 rikoksen välillä viimeisen 10 vuoden aikana.

Pakottaminen muuhun seksuaaliseen tekoon kuin raiskaukseen rangaistaan lievemmän asteikon mukaan kuin raiskaus (RL 21:4). Näiden rikosten määrä kasvoi selvästi vuosina 2012–2014 (keskimäärin 164 rikosta vuodessa) edeltävistä vuosista, mutta palautui vuonna 2015 samalle tasolle kuin vuosikymmenen alussa (109 rikosta vuonna 2015). Rikosten määrä nousi 146 tapaukseen vuonna 2016, 141 tapaukseen vuonna 2017 ja 153 tapaukseen vuonna 2018.

Poliisi kirjasi 106 seksuaalista hyväksikäyttöä (RL 21:5) tai sen yritystä vuonna 2018 (86 vuonna 2017). Seksuaalisesta hyväksikäytöstä rangaistaan henkilöä, joka asemaansa hyväksikäyttäen pakottaa tekijään laissa mainitussa riippuvuussuhteessa olevan henkilön sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon taikka saa alistumaan tällaisen teon kohteeksi. Puolustuskyvyttömiin uhreihin kohdistuvat tahdonvastaiset sukupuoliyhteydet rangaistaan nykyisin raiskauksena, mikä on osaltaan vähentynyt seksuaalisten hyväksikäyttörikosten määriä.

Joka koskettelemalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, rangaistaan 1.9.2014 voimaan tulleen lainmuutoksen jälkeen seksuaalisena ahdisteluna.

Näitä rikoksia poliisi kirjasi 283 vuonna 2015. Rikosten määrä lähes kaksinkertaistui (532 rikosta) edellisestä vuodesta vuonna 2016, mutta laski taas hieman vuonna 2017 (414 rikosta). Vuonna 2018 poliisi kirjasi 512 seksuaalista ahdistelua.

Sukupuolisiveellisyyden julkisia loukkaamisia (RL 17:21) tuli poliisin tietoon 194 rikosta (197 vuonna 2017) vuonna 2018. Säännöstä on sovellettu muun muassa itsensä paljastajiin.

Pornografisen aineiston levittäminen on säädelty nykyisin rikoslaissa. Rangaistavaksi määriteltyjä tekoja ovat sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18), tällaisen lasta esittävän kuvan hallussapito (17:19) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi (RL 17:20). Vuonna 2004 tulivat voimaan myös uudet säännökset törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18a) ja kuvaohjelman laiton esittäminen tai levittäminen alaikäisille (RL 17:18b). Kuvaohjelman esittämisessä ja levittämisessä voi olla kyse muustakin kuin pornografisesta materiaalista. Poliisin tietoon rikoksia tuli yhteensä 257 vuonna 2018 (234 vuonna 2017).

Sukupuolisiveellisyyttä koskevien moraalikäsitysten lieventyessä lainvastaiseksi katsotun aineiston laatu on vuosikymmenten mittaan täysin muuttunut. Sellainen pornografinen aineisto, mikä vielä 1960-luvulla ja erityisesti varhemmin ”loukkasi sukupuolikuria tai säädyllisyyttä”, on sietokynnyksen noustua nykyisin verraten näkyvää. Internetissä leviävää pornografista aineistoa on lisäksi vaikea, jopa mahdoton kontrolloida. Nykyisessä laissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavat teot on pyritty määrittelemään aikaisempaa konkreettisemmin. Uutena kriminalisointina lakiin on otettu sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän esityksen seuraamisen rangaistavuus (RL 20:8c). Näitä rikoksia kirjattiin kaksi vuonna 2017, mutta vuonna 2018 ei yhtään tapausta. Laissa pyritään yleensäkin entistä tarkemmin estämään lasten hyväksikäyttö ja riisto muun muassa pornografisen aineiston tuottamisessa ja käyttämisessä.

Lähteet

BRÅ (Brottsförebyggande rådet). 2018. *Skolundersökningen om brott 2017*. Om utsatthet och delaktighet i brott. Rapport 2018:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

BRÅ (Brottsförebyggande rådet). 2007. *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet*. Omfattning, karaktär, åtgärder. Rapport 2007:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Danielsson, Petri & Juha Kääriäinen. 2016. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2015 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 13/2016. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/161960.

Danielsson, Petri & Juha Kääriäinen. 2017. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2016 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 23/2017. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/225915.

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2018. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2017 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 31/2018. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/260559.

Danielsson, Petri & Venla Salmi. 2015. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 3/2015. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/161960.

Danielsson, Petri, Venla Salmi & Reino Sirén. 2014. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2013 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 37/2014. http://hdl.handle.net/10138/155645.

European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey. Main Results*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Ellonen, Noora, Juha Kääriäinen, Heikki Sariola & Venla Salmi. 2008. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201501291732.

Ellonen, Noora & Satu Rantaeskola, toim. 2016. *Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta*. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 24. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-315-6.

Ellonen, Noora & Heikki Sariola. 2008. "Seksuaalinen hyväksikäyttö." Teoksessa *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset*, toimittajat Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, 81–114. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 87/2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152529.

Fagerlund, Monica, Marja Peltola, Juha Kääriäinen, Noora Ellonen & Heikki Sariola, 2014. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-270-8.

Heiskanen, Markku & Minna Piispa. 1998. *Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta*. Oikeus 1998:12. Helsinki: Tilastokeskus.

Hinkkanen, Ville. 2009. *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö: Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 92. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152523.

Honkatukia, Päivi. 2001. *Ilmoitti tulleensa raiskatuksi. Tutkimus poliisin tietoon vuonna 1998 tulleista raiskausrikoksista*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 180. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Honkatukia, Päivi & Janne Kivivuori. 2011. *Rikosten uhrit tukipalvelujen asiakkaina – kyselytutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 19/2011. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152582.

Humppi, Sanna-Mari. 2008. *Poliisin tietoon tullut lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 75. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Humppi, Sanna-Mari. 2009. *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö rikosilmoituksissa*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 82. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Ikonen, Riikka & Nina Halme. 2018. *Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta. Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia*. Tutkimuksesta tiiviisti 6/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-091-4.

Kainulainen, Heini. 2004. *Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä rikosprosessissa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 212 ; Oikeus 2004:16. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Helsinki: Tilastokeskus. http://hdl.handle.net/10138/152471.

Kangaspunta, Kristiina. 2000. "Secondary analysis of integrated sources of data." Teoksessa *Surveying Crime: A global perspective*, toimittajat Anne Alvazzi del Frate, Oksana Hatalak & Ugljesa Zvekic, 127–144. Rome: UNICRI/ISTAT.

Mitchell, Kimberly, J. 2001. Risk factors for and Impact of online sexual solicitation of Youth. *JAMA* 285(23): 3011–3014. doi:10.1001/jama.285.23.3011.

Kivimäki Hanne & Nina Halme. 2016. Nuoret kokevat runsaasti seksuaalista häirintää. *Haaste* 2/2016.

Kivivuori, Janne, Reino Sirén & Petri Danielsson. 2012. Gender Framing Effects in Victim Surveys. *European Journal of Criminology* 9(2): 142–158. https://doi.org/10.1177/1477370811424383.

Lappi-Seppälä, Tapio, Tiina-Liisa Autio & Anna Karjala. 2012. *Selvityksiä raiskausrikoksista*. Oikeusministeriön selvityksiä 13/2012, Helsinki: Oikeusministeriö. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-186-9.

Lehti, Martti, Venla Salmi, Mikko Aaltonen, Petri Danielsson, Ville Hinkkanen, Reino Sirén, Hannu Niemi & Karoliina Suonpää. 2014. *Maahanmuutta-*

jat rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 265. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152441.

Majamaa, Heikki. 2003. *Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja tilastoharhat.* Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 24. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.

Mathews, Ben, Xing Lee & Rosanna Norman. 2016. Impact of a new mandatory reporting law on reporting and identification of child sexual abuse: A seven year time trend analysis. *Child Abuse & Neglect* 56(2016): 62–79. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.04.009.

Piispa, Minna, Markku Heiskanen, Juha Kääriäinen & Reino Sirén. 2006. *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225; Heuni, Publication Series No. 51. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Helsinki: HEUNI. http://hdl.handle.net/10138/152455.

Salmi, Venla. 2008. "Väkivalta sähköisten viestimien kautta." Teoksessa Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset, toimittajat Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, 81–114. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 87/2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152529.

Sariola, Heikki. 1990. *Lasten väkivalta- ja seksuaalikokemukset.* Lastensuojelun keskusliiton julkaisuja 85. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. *Seksuaalikokemukset aikuisen kanssa. Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia.* Sähköpostitiedonanto 9.8.2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Tilastokeskus. 2019a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/index.html.

Tilastokeskus. 2019b. Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/syyttr/index.html.

Tilastokeskus. 2019c. Työssäkäynti. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tyokay/index.html.